



TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

LIIKETALOUS

OPINNÄYTETYÖRAPORTTI

**AINEETTOMAN PÄÄOMAN ARVOSTAMINEN JA
HYÖDYNTÄMINEN LIIKETOIMINNASSA**

Johanna Ylikoivula

Liiketalouden koulutusohjelma
2006
Työn ohjaaja: Pasi A. Kuusijärvi

TAMPERE 2006



Tekijä: Johanna Ylikoivula

Koulutusohjelma: Liiketalous

Tutkintotyön nimi: Aineettoman pääoman arvostaminen ja hyödyntäminen liiketoiminnassa

Title in English: Valuation and Exploitation of Intellectual Capital in Business

**Työn valmistumis-
kuukausi ja -vuosi:** Marraskuu 2006

Työn ohjaaja: Pasi A. Kuusijärvi **Sivumäärä:** 49

TIIVISTELMÄ

Aineettomat oikeudet ja niiden hyväksikäyttö parhaalla mahdollisella tavalla ovat tänä päivänä suuri kiinnostuksen kohde ja asia on jatkuvasti esillä eri asiayhteyksien kautta. Globalisoituminen, kilpailun kiristyminen sekä asiakkaiden ja muiden sidosryhmien tarpeisiin vastaaminen parhaalla mahdollisella tavalla ajavat yrityksiä huolehtimaan yhä paremmin aineettomasta pääomastaan. Kun tuotantoa siirretään Kiinaan tai kun lehdissä kirjoitellaan Da Vinci-koodin kirjoittajan plagiointioikeudenkäynnistä, liittyvät nämä asiat läheisesti aineettomiin oikeuksiin.

Tässä työssä tarkastellaan aineetonta omaisuutta ja sen hyödyntämistä tämän päivän liike-elämässä. Ensin esitellään immateriaalioikeuksia ja niiden siirtoon ja hallintaan liittyviä asioita. Työnantajan ja työntekijän velvollisuudet keksintöön liittyen tulevat myös esiin. Erilaiset lisenssimaksut ja korvaukset immateriaalioikeuksien luovuttamisen yhteydessä sekä sopivan korvauksen määrittäminen ovat myös tarkastelun alla.

Seuraavaksi kerrotaan tarkemmin aineettoman omaisuuden jaottelusta ja mittaamisesta. Eri mittaus- ja hallintajärjestelmiä on monia, joista esitellään kaksi. Organisaatioiden hiljainen tieto ansaitsee myös oman lukunsa. Tämän asian tärkeyttä ei monissa yrityksissä ole vielä sisäistetty. Vaikka yrityksellä ei olisikaan mahdollisuutta tai halua panostaa vaativan mittausjärjestelmän luomiseen, olisi hiljaisen tiedon dokumentointi hyvin tärkeää. Näin menettelemällä suojattaisiin katoavaa osaamispääomaa ja välttyttäisiin tilanteelta, jossa yhden ihmisen lähtö merkitsee melkein pä katastrofia. Dokumentointi toimii siis myös hyvänä riskin hajauttamiskeinona.

Lopuksi käydään läpi erilaisia aineettomien resurssien suojaamiskeinoja. Osa on ilmaisia ja vaatii johdolta vain pientä vaivannäköä. Toiset, kuten immateriaalisuojan hankkiminen, ovat jo suurempi rahallinen ja ajallinen panostus. Ilmaiset keinot, kuten dokumentointi ja työntekijöistä huolehtiminen, ovat pientenkin yritysten saavutettavissa ja erittäin suositeltavia tämän päivän liike-elämässä.

Avainsanat: Aineeton pääoma
Patentti

Intellectual capital
Hiljainen tieto

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
1.1 Taustaa	4
1.2 Tavoite ja työn kulku	5
2 Aineettomat oikeudet ja IAS	7
2.1 Aineeton pääoma (Intellectual capital, IC)	9
2.2 Immateriaalioikeudet (Intellectual property rights, IPR).....	11
2.2.1 Hyödyllisyysmalli, piirimalli ja mallioikeus	12
2.2.2 Patentti	13
2.2.3 Patenttisuoja ja hakeminen Suomessa	14
2.2.4 Kansainvälinen patentti	14
2.2.5 Tunnusmerkkioikeus	15
2.2.6 Tekijänoikeus	16
3 Aineettomat oikeudet yrityksen sisällä	17
3.1 Työsuhdekeksintölaki.....	17
3.2 Käyttöoikeuden siirto työnantajalle	18
3.3 Työntekijän oikeus töihinsä ja velvollisuudet työtään koskien.....	20
3.4 Työnantajan oikeudet työntekijän keksintöön	20
3.5 Sopivan korvauksen määrittäminen	24
3.6 Keksinnöt yliopistoissa.....	26
4 Oikeuksien siirtäminen yrityksen toimintaympäristöön	28
4.1 Hyödyllisyysmalli, mallioikeus ja piirimalli	29
4.2 Patentti.....	30
4.3 Tunnusmerkkioikeudet.....	31
4.4 Tekijänoikeudet.....	31
5 Aineettoman omaisuuden suojaaminen, tunnistaminen ja jaottelu.....	32
5.1 Aineettoman omaisuuden jaottelu.....	33
5.2 Aineettoman pääoman mittaaminen ja arvonmäärittäminen	36
5.2.1 Tasapainotettu mittaristo (Balanced Scorecard, BSC)	37
5.2.2 Aineettoman pääoman hallintajärjestelmä (ICMS)	37
5.3 Organisaatioiden hiljainen tieto (Tacit Knowledge)	40
5.4 Aineettoman omaisuuden suojaamisen peruseriaatteet	43
6 Yhteenveto	45
Lähteet	47

1 Johdanto

1.1 Taustaa

Tässä lopputyössä päädyttiin tutkimaan immateriaalioikeuksia ja perehtymään yleisesti tarkemmin aineettoman omaisuuden luonteeseen ja niin sanotun henkisen pääoman hyödyntämiseen.

Immateriaalioikeudet ovat aiheena ajankohtainen. Yhtenä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää sitä, että maaliskuun 2006 alusta alkaen suomalaiset yksityishenkilöt ovat ensimmäistä kertaa voineet rekisteröidä verkkotunnuksen omiin nimiinsä. Verkkotunnukset kuuluvat yhtenä osana oikeuksien tunnusmerkkeihin, ja ovat nyt ensimmäistä kertaa yksityisten kansalaisten varattavissa. Ennen tämä oikeus oli varattu vain elinkeinonharjoittajille.

Patenttien osuus liiketoiminnassa on koko ajan suurentunut, USA:n suurin vientitulo muodostuu jo suurimmissa osin patenteista saatavista lisenssihaltijamaksuista. (Lilius 2006: 44 – 45) Yritykset ovat muutenkin panostaneet osaamispääomansa säilyttämiseen. Tästä kertovat omaa kieltänsä monissa yrityksissä käytetyt kilpailukieltosopimukset.

Aihe on kiinnostava, yritykset ovat tänä päivänä jo hyvin tietoisia osaan henkilökuntansa arvosta ja tämä näkyy eritoten erilaisina etujen ja palkkioiden lisääntyneenä maksamisena. Työntekijöiden hyvinvointiin panostetaan aivan eri tavalla kuin vielä kymmenen vuotta sitten.

Yritysten luonne on myös muuttunut, nykyään yhä suurempi osa yrityksistä toimii aloilla, missä henkilökunnan osaaminen ja tietotaito ovat keskeisessä asemassa. Alkutuotannon yrityksistä on kehitys kulkenut kohti korkeamman teknologian yrityskulttuuria. Kehittynyt informaatiotekniikka, globalisaatio ja tätä myöten uudenlaiset riskit ja kiristynyt kilpailu ovat luoneet tilanteen, jossa aineeton pääoma on noussut yhä suurempaan merkitykseen. Yritykset ovat heränneet todellisuuteen, että monissa tapauksissa iso osa yrityksen arvosta näkyy taseessa juuri aineettomien oikeuksien alla.

Yritystojen kohdalla on sekä ostajan, että myyjän etu, jos aineeton omaisuus on hyvin dokumentoitu. Tämä edesauttaa muutoksen hallintaa ja mahdollisimman kivutonta jatkoa työntekijöiden ja uuden omistajan kannalta. Dokumentointi myös pienentää sitä riskiä, että arvokas tieto hyljälleen vapautuisi kilpailijoiden käytettäväksi.

Uudet tilinpäätösstandardit tulivat voimaan vuonna 2002, jolloin pörssinoiteeratut yritykset veloitettiin siirtymään käytäntöön vuoteen 2005 mennessä. Tämä aiheutti jonkin verran muutoksia myös aineettoman omaisuuden arvostamisessa. Varsinkin kehittämismenoihin liittyvät aktivointisäännöt tiukentuivat. Aineettomien oikeuksien aktivointi täytyy aina toteuttaa tiettyä varovaisuutta noudattaen, aina oletuksena hyödykkeestä seuraava tulonodotus. (Mähönen 2005: 210.)

Kaikki edellä mainitut ovat vain muutamia syitä monista, miksi aineettomat oikeudet ovat nyt ajankohtainen aihe.

1.2 Tavoite ja työn kulku

Yksi työn lähtökohdista on selvittää aineettomien oikeuksien käsittelyä ja tunnistamista sekä näiden konkreettista arvoa yritykselle. Ajatus lähti liikkeelle erään innovaatioihin ja patentteihin keskittyneen yrityksen aineettoman omaisuuden arvostamisesta ja siitä, miten suuren osan keksinnöt muodostavat tämänkaltaisten yritysten omaisuudesta.

Iso osa yritysten omaisuudesta on tänä päivänä aineetonta piiloarvoa. Omaisuuden luonne on muuttunut, eikä se enää tänä päivänä ole sidottuna perinteisesti koneisiin ja laitteisiin vaan suurin arvo annetaan ammattitaitoiselle henkilökunnalle ja sen työn tuloksille. Tämän työn tavoitteena on selvittää aineettoman omaisuuden käsitettä, sen merkitystä yrityksen liiketoiminnalle sekä tuoda esiin niitä etuja, mitä tunnistaminen ja oikeanlainen hyväksikäyttö yritykselle tuovat.

Työsuhdekeksinnöt jaetaan neljään eri ryhmään sen mukaan kuinka läheisesti keksintö liittyy työntekijän toimenkuvaan. Keksinnöstä saatu korvaus määräytyy myös tätä kautta. Innovaatioihin kannustavia yrityksiä löytyy tätä nykyä yhä enemmän, erilaiset palkkio- ja bonusjärjestelmät ovat käytössä monissa pienemmissäkin yrityksissä. Optiojärjestelmät toimivat monissa yrityksissä johdon kannustimena ja ovat myös yhdenlainen aineettoman omaisuuden suojaamiskeino.

Aihe tulee esiin myös jatkuvasti lehdissä, eikä aina niin kiitollisessa yhteydessä, kun yritykset siirtävät valmistustoimintojaan ulkomaille. Kotimaahan jää useasti vain tutkimus- ja hallintopuolen yksiköt. Osaamista halutaan vaalia täällä, mutta monotoninen liukuhihnatyö halutaan siirtää edullisemman kustannustason maihin. Toisaalta syklin ymmärtää, nopeammin ja edullisemmin on päivän trendi, minkä pitäisi palvella hyödykkeiden hinnoissa kuluttajaakin. Kysymys kuuluu kuinka kauan tätä on mahdollista jatkaa. Kuka ostaa, jos ei ole työtä. Oravannahat eivät enää tänä päivänä käy vaihdon välineenä.

Kysymys on mielenkiintoinen, ja vain aika näyttää kuinka infrastruktuuri tulee Suomessa, kuten monissa muissakin korkeiden tuotantokustannusten maissa, muuttumaan. Tässä työssä keskityn kuitenkin tarkastelemaan aineettoman omaisuuden hallintaa ja suojaamista, esimerkiksi patenttioikeuksien loukkaaminen tuntuu olevan enemmän sääntö kuin poikkeus toiminnan laajentuessa vähemmän kehittyneisiin maihin. On kuitenkin hyvä pitää mielessä, että liika kiihkoilu ja hehkutus aineettomasta omaisuudesta voi kääntyä itseään vastaan, eikä pidemmällä tähtäimellä palvele enää ketään. Koko yrityksen tietovirtaa on mahdotonta kontrolloida ja useista hyvistä ratkaisuista huolimatta oikeat työkalut puuttuvat monilta yrityksiltä.

Työssä käydään läpi aineettomien oikeuksien jaotteluun ja tunnistamiseen liittyviä käytännön ongelmia sekä mittaamiseen kehitettyjä järjestelmiä ja oikeiden työkalujen valinnan vaikeutta. Yrityksissä oleva hiljainen tieto ansaitsee myös oman lukunsa. Tämän kaltainen osaaminen jää usein arvostamatta ja dokumentoimatta, vaikka tämä olisikin yrityksen tulevaisuuden ja jatkon kannalta erittäin tärkeää. Monet työtavat ja menetelmät katoavat vanhojen työntekijöiden jäädessä eläkkeelle ja uusien tullessa tilalle. Ihanteellinen tilanne olisi ikiaikainen mestari kisälli-asetelma, jossa kokeneempi työntekijä ehtisi opettaa nuoremmalle työntekijälle sekä niksit työn tekemiseen.

Ensiksi läpikäydään teoriaa aineettomien oikeuksien luonteesta ja arvostuksesta. Tämän jälkeen esitellään immateriaalioikeudet ja niihin liittyen oikeuksien hallintaa ja sekä erityispiirteitä. Keksintöjen lisensointi ulkomaille, näistä tulevat lisenssimaksut ja rojaltilkorvaukset ovat oma lukunsa. Lopuksi tarkastellaan vielä yleisesti tämän päivän tilannetta hiljaisen tiedon kannalta sekä kertoa peruseriaatteita aineettoman omaisuuden suojaamisesta ja hallinnasta.

2 Aineettomat oikeudet ja IAS

”Aineettomaan omaisuuteen kuuluvien vastikkeellisesti hankittujen toimilupien, patenttien, lisenssien, tavaramerkkien sekä vastaavien oikeuksien ja varojen hankintameno aktivoidaan. Muun aineettoman omaisuuden hankintameno voidaan aktivoida erityistä varovaisuutta noudattaen, jollei 7—9 §:stä muuta johdu.” (Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.)

”Edellä 1 momentissa tarkoitettu aktivoitu hankintameno on poistettava suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan enintään viiden vuoden kuluessa, jollei tätä pidempää poistoaikaa, kuitenkin enintään 20 vuotta, voida erityisestä syystä pitää hyvän kirjanpitotavan mukaisena. Kauppa- ja teollisuusministeriö voi antaa asetuksellaan tarkempia säännöksiä aineettoman omaisuuden hankintamenon aktivoinnista.” (Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.)

Vuonna 2004 kirjanpitolakia uudistettiin vastaamaan Euroopan Unionin IAS- tilinpäätösstandardeja, jolloin tarkennettiin myös aineettoman omaisuuden arvostamissäännöksiä. Lain mukaan vastikkeellisesti hankitun aineettoman omaisuuden hankintamenot aktivoidaan ja muu aineeton omaisuus voidaan aktivoida erityistä varovaisuutta noudattaen. Tämä ”muu aineeton omaisuus” voi tarkoittaa käytännössä vaikkapa yrityksen itse luomaa keksintöä. Patentoinnin jälkeen keksinnöstä tulevat kassavirrat kertovat jotain patentin arvostuksesta yrityksessä. Hankintameno voidaan näiden odotusten valossa poistaa vaikutusaikanaan mutta enintään viiden vuoden kuluessa. (Mähönen 2005: 209, IFRS-tilinpäätös malli 2004: 6.)

Ero vanhaan kirjanpitokäytäntöön näkyy lähinnä siinä, että IFRS:s tavoitteena on arvostaa omaisuus sen todelliseen markkina- arvoon. Tällä tavoin vältytään siltä, ettei kirjanpidossa oleva arvostus perustu hyödykkeestä joskus suoritettuun alkuperäiseen kertakorvaukseen. Näin yritysten todellisen kunnon ja tuloksen vertailu helpottuu kun varallisuuden arvostaminen perustuu keskeisesti käypään arvoon. (Myrsky & Linnakan-gas 2006: 62.)

Aineettoman omaisuuden hankintamenon jaksottamisen suhteen IAS on tiukempi kuin aineellisen omaisuuden. Meno saadaan jaksottaa vain, jos hyödykkeestä johtuva taloudellinen hyöty koituu yrityksen hyväksi; ja hyödykkeen hankintameno on määriteltävissä luotettavasti. (IAS 38.19; ks. uusi 38.21, Mähönen 2005: 209.)

Yritys voi aktivoida kehittämismenojaan mutta tietyin kriteerein. Mähösen (2005: 212) mukaan aineeton hyödyke, joka syntyy kehittämistoiminnasta (tai sisäisen projektin kehittämisvaiheessa), merkitään taseeseen siinä ja vain siinä tapauksessa, että yritys pystyy osoittamaan, että (IAS 38.45; ks. uusi 38.57.)

- aineettoman hyödykkeen valmiiksi saattaminen on teknisesti toteutettavissa, niin että hyödyke on käytettävissä tai myytävissä
- yrityksellä on aikomus saattaa aineeton hyödyke valmiiksi ja käyttää tai myydä se
- yritys pystyy käyttämään aineetonta hyödykettä tai myymään sen
- miten aineeton hyödyke todennäköisesti tuottaa vastaista taloudellista hyötyä (yrityksen tulee osoittaa muun muassa se, että aineettoman hyödykkeen aikaansaamalle tuotannolle tai aineettomalle hyödykkeelle itselleen on olemassa markkinat, tai jos sitä tullaan käyttämään yrityksen sisällä, aineettoman hyödykkeen hyödyllisyys)
- käytettävissä on riittävästi teknisiä, taloudellisia ja muita voimavaroja kehittämistyön loppuunsaattamiseen ja aineettoman hyödykkeen käyttämiseen tai myymiseen
- yritys pystyy määrittämään luotettavasti menot, jotka johtuvat aineettomasta hyödykkeestä sen kehittämisvaiheen aikana

Huolimatta kirjanpidon uudistuksista, on aineettomien oikeuksien arvostaminen edelleen hieman monimutkaista. Todellisen arvonhan pitäisi ottaa huomioon tulevat kassavirrat, eikä pelkästään hankintakuluja. Käyvän arvon selvittäminen on ehkä kaikkein suurin ongelma juuri aineettoman omaisuuden kohdalla. Tulonodotukset eivät periaatteessa näy vielä missään. Myös kehittämismenojen aktivointi on hyvin yrityskohtaista, kehittämiskulujen selvittäminen saattaa olla hankalaa. Esimerkiksi yritys, minkä aineeton omaisuus koostuu yksinomaan patenteista, on aktivoinut taseeseen vain selkeät patenttien hakemisesta koituneet kustannukset. Tulevaisuuden tuotto-odotukset ja näin ollen patentin oikea arvo eivät kohtaa.

Yritysostojen, fuusioiden ja hankintojen yhteydessä olisi tärkeää, että aineeton omaisuus olisi tarkasti tunnistettuna ja arvostettuna reaalisena arvoonsa. Jatkon kannalta on helpompaa, jos uudella ostajalla on tarkka käsitys, minkälaista aineetonta omaisuutta uusi yritys pitää sisällään. Fuusiotilanteessa synergiaedut tai haitat kannattaa ottaa huomioon, näin voidaan välttää monia kulttuurillisia ja toiminnallisia yhteentörmäyksiä.

2.1 Aineeton pääoma (Intellectual capital, IC)

Aineettoman pääoman käsite, niinkin laajasti kuin se tänä päivänä ymmärretään, löi itsensä oikeastaan läpi vasta 90-luvun alussa. Toisen maailmansodan jälkeiset tapahtumat, huima talouskasvu Japanissa ja 80-luvun massiiviromahdus, olivat kuitenkin alkusysäys koko käsitteen synnylle. Japanissa teknologia kehittyi huimaa vauhtia ja siinä samalla maan talous kasvoi kohisten. (Grönroos 2004: 11.)

Aineettoman pääoman merkitys yrityksissä on tänä päivänä paljon suurempi kuin vielä pari vuosikymmentä sitten. Käsite ei enää rajoitu ns. korkean teknologian yrityksiin vaikka toimialakohtaiset erovaisuudet ovatkin suuria. Perinteisissä teollisuusyrityksissä pääoma on melkein päsidottu toiminnan pyörittämisen vaatimiin koneisiin ja erilaisiin laitteisiin. Huomattavaa on myös, että useimmiten pienemmissä yrityksissä on suhteellisesti enemmän aineetonta pääomaa kuin suuremmissa. (Koulu 2003: 4 – 5.)

Aivan toiseen päähän taas sijoittuu Suomen talouden veturi Nokia, jossa huipputeknologian innovaatiot ovat yrityksen tärkeintä aineetonta pääomaa. Nokian tapaisissa yrityksissä henkistä pääomaa osataan arvostaa ja viedä taseeseen lisäämään yrityksen arvoa, tuotantokeskeisissä yrityksissä aineettoman pääoman osuus jää helpommin huomioimatta. Tämä taas johtuu useimmiten juurikin arvostus ja määrittelyongelmista, eikä niinkään väheksymisestä. (Koulu 2003: 5.)

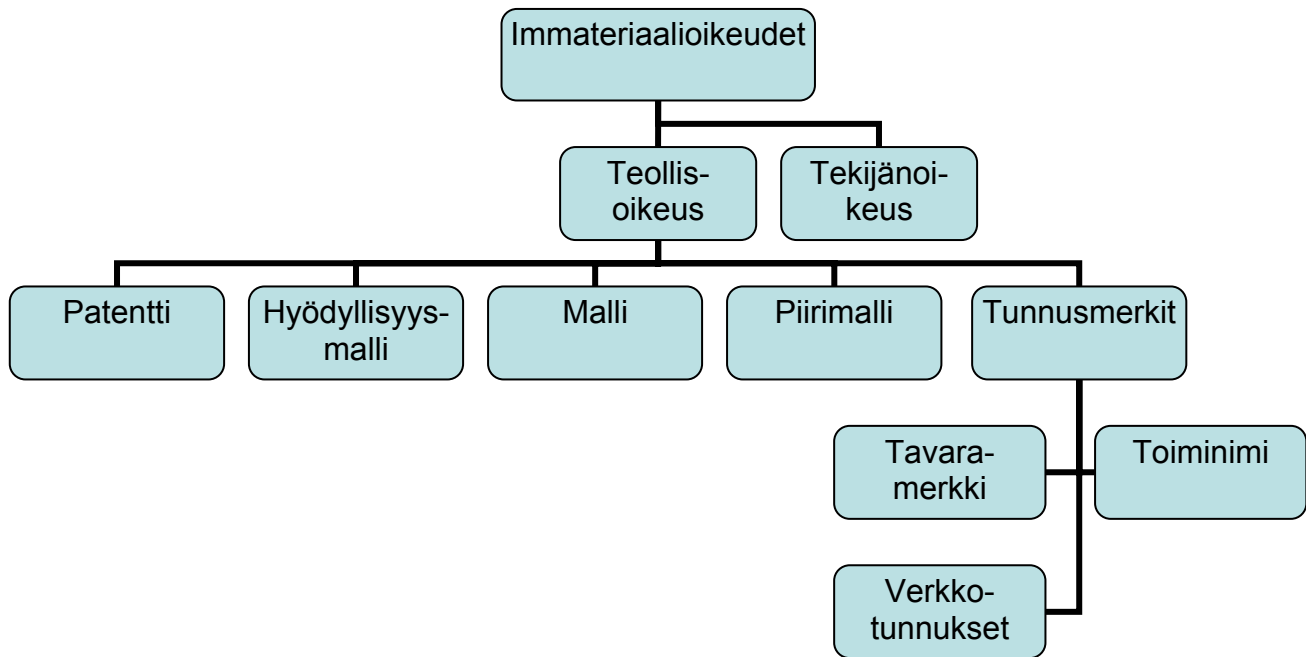
Henkistä pääomaa ja immateriaalioikeuksia käsitellään usein samana asiana vaikka nämä eivät aivan tarkkaan ottaen sitä olekaan. Älyllisen pääoman (I.C = intellectual capital) ja IPR:n (intellectual property rights), yläkäsitteenä toimii aineeton (intangible) pääoma, johon luetaan kuuluvaksi vielä sopimussuhteiden (supplier relations) ja asiakkaiden (customer equity) muodostama pääoma. Mahdollisesti vanhin aineettoman pääoman muoto on ns. goodwill-arvo. Se luetaan nykyisin erottamattomasti yrityksen varallisuuden osaksi. (Koulu 2003: 8.)

”Goodwill–arvolla viitataan joskus asiakkaiden myötämielisyyteen, joskus taas yrityksen hyvään maineeseen ylipäätään. Joskus se tarkoittaa eräänlaista jäännösarvoa eli sitä osaa yrityksen arvosta, mikä jää, kun markkina-arvosta vähennetään muiden yksilöitävien varallisuuserien arvo.” (Koulu 2003 :9.)

Immateriaalioikeudet luovat yrityksille juuri tällaista itseisarvoa, kilpailuetua muihin samankaltaisiin yhtiöihin. Ne suojaavat yritysten tai yksityishenkilöiden usein monien vuosienkin työn tuloksia ja yksilöivät tuotteen tai palvelun hyödyntämisen vain näiden oikeuksien haltijoille.

Erilaiset teollis- ja tekijänoikeudet muodostavat huomattavan suuren osan yrityksen kaupallisesta arvosta. Esimerkiksi Nokia-merkin arvo on arvioitu n. 39 miljardiksi dollariksi. Kalleimmaksi on arvioitu Coca-Cola 72 537 miljoonan dollarin suuruusluokassaan. Tämän kokoluokan yritysten merkit jo itsessään ovat monesti arvokkaampia kuin monet yritysten omistamista toimistoista, laitteista tai muista tuotannontekijöistä koostuva aineellinen omaisuus. (Salmi, Häkkinen, Oesch & Tommila 2001: 8.)

2.2 Immateriaalioikeudet (Intellectual property rights, IPR)



kuvio. 1 Immateriaalioikeudet jaetaan tekijäoikeuksiin ja teollisoikeuksiin (Siivola 2004: 6.)

Uusien innovaatioiden, tutkimustulosten, keksintöjen suojaksi on kehitetty monia eri suojaamistapoja. Monesti pelkkä sopimussuoja on riittämätön, immateriaalioikeuksilla aikaansaadaan parempi suoja ja pystytään takaamaan yksinoikeus, rekisteröinnin tai oikeuden haltijalle päättää mahdollisesti sopimussuhteessa syntyvistä ja hyödynnettävissä olevista tuloksista. Mahdolliset suojaamista vaativat tutkimustulokset on ensin tunnistettava ja tämän jälkeen jo mahdollisesti etukäteen sovittava suojaamispolitiikasta. (Siivola 2004: 8.)

Seuraavaksi esitellään lyhyesti miten ja mitä etuuksia immateriaalioikeuksilla suojataan.

2.2.1 Hyödyllisyysmalli, piirimalli ja mallioikeus

Hyödyllisyysmalli

Tämä suoja on hyvin läheistä sukua patentille mutta voimassa maasta riippuen vain 8-10 vuotta. Se voidaan myöntää uudelle keksinnölle, joka patentin tavoin eroaa olennaisesti aikaisemmin julkaistusta. Hyödyllisyysmallilla voidaan siten saada suoja keksinnölle, joka ei kuitenkaan täytä patentin suojavaatimuksia. Keksinnöllisyys vaatimus on tällöin alempi kuin patentissa. Menetelmien suojaaminen ei myöskään onnistu hyödyllisyysmallisuojaalla. (Mylly 2001: 8.)

Piirimalli

Tämä suoja on hyvin vähän käytetty. Suoja-aika on kymmenen vuotta ja syntyy, kuten patenttisuojaakin, rekisteröimällä. ”Piirimallilla tarkoitetaan integroidun piirin osien kolmiulotteista sijoittelua ja integroidulla piirillä virtapiiriä, jossa elementit sekä osa tai kaikki niiden välisistä liitännöistä on sijoitettu puolijohdealustaan toiminnalliseksi kokonaisuudeksi ja joka on tarkoitettu suorittamaan elektronisia piiritoimintoja” (Mallioikeudet 2005, Siivola 2004: 23.)

Mallioikeus

Kyseisen suojan kohteena on asian tai esineen näköaistien havaittavissa oleva ulkomuoto. Vaatimuksina rekisteröinnille on tässäkin tapauksessa uutuus ja yksilöllisyys. (Mylly, 2001: 9) Mallisuojan voi saada kerrallaan viideksi vuodeksi, minkä jälkeen suoja on mahdollista uusida vielä neljästi. ”Mallioikeutta ei voida myöntää ulkomuodon piirteille, jotka määräytyvät ainoastaan tuotteen teknisen käyttötarkoituksen mukaan, tai malleihin, jotka on toisinnettava tarkalleen samanmuotoisina ja kokoisina, jotta mallin sisältämä tuote voitaisiin mekaanisesti liittää toiseen tuotteeseen tai asentaa niin, että kumpikin tuote toimisi tarkoitetulla tavalla”. (Mallioikeudet 2005, Siivola 2004: 26.)

2.2.2 Patentti

Patenttisuojan saamiseksi on keksinnön oltava uusi ja erottava olennaisesti aiemmin tunnetuksi tulleesta. Sen on myös oltava teollisesti hyväksikäytettävissä. Siivolan (2004: 9.) mukaan patenttia voidaan kuvata seuraavasti:

- keksinnön on kuuluttava tekniikan alaan
- keksinnöllä on oltava tekninen teho
- keksinnön on oltava toisinnettavissa

Tekniikan alaan liittyvä luettelo on tehty poissulkevaksi listaksi mutta on kuitenkin joustava kehittävä yhteiskunnan tarpeita mukaillen. Eli alaan eivät kuulu, löydöt, tieteelliset teorit, matemaattiset menetelmät tai tieteelliset luomukset, tietokoneohjelmat, suunnitelmat, säännöt tai menetelmät. (Siivola 2004: 9.)

Tekninen teho tarkoittaa, että tietty tekninen ongelma kyetään ratkaisuun keksinnöllä. Toisinnettavuuskriteeri täyttyy, kun keksintöä voidaan jatkuvasti hyväksikäyttää vaaditun lopputuloksen saavuttamiseksi. (Patentit 2005, Siivola 2004: 10.)

Uutuus

Tämä tarkoittaa, että keksinnön on oltava uusi eikä se saa tulla tunnetuksi mistään ennen patentin hakemista. Eli esteen patentin saamiselle muodostavat kaikki julkaisut liittyen keksintöön, suulliset, kirjalliset, verkossa esiintyvät sekä luonnollisesti keksinnön julkinen käyttö ennen patentin hakuprosessin käynnistystä. Myös aikaisemmin esitelty julkaisut ja tutkimustulokset, joissa keksintö kuvataan tunnistettavasti, muodostavat esteen rekisteröinnille. Vaatimus on globaali, eli tapahtui käyttö tai julkaisu missä päin tahansa, muodostaa tämä esteen keksinnön patentoimiselle. Uutuudeneste voi siten muodostua keksijän omista toimista, jonkun toisen henkilön julkistamisen tähden tai aikaisemmin julkiseksi tulleen samanlaisen keksinnön vuoksi. (Hytönen 2006, Patentit 2005, Siivola 2004: 11 – 12.)

Keksinnöllisyys

Keksinnön on olennaisesti erottava jo aiemmin julkitulleesta. Keksintö ei täten saa olla itsestäänselvyys nykytekniikan kanssa työskentelevälle alan ammattilaiselle. Keksinnöllisyydestä voi kertoa myös muiden henkilöiden epäonnistuminen kyseisen tavoitteen saavuttamiseksi. Vaatimukset ovat alakohtaisia, korkeanteknologian piirissä keksinnöllisyysvaatimukset ovat korkeammat kuin heikommin kehittyneillä aloilla. (Hytönen 2006, Patentit 2005, Siivola 2004: 12.)

2.2.3 Patenttisuoja ja hakeminen Suomessa

Patenttisuoja antaa sen haltijalle mahdollisuuden rajoittaa keksintönsä ammattimaista hyödyntämistä, kuten esimerkiksi myyntiä, maahantuontia, valmistusta ja kyseisen tuotteen hallussapitoa edellä mainittuja tarkoituksia varten. (Mylly 2001: 8) Patentin haltija voi kuitenkin tehdä lisenssisopimuksen kolmannen osapuolen kanssa, jolloin hän sallii sopimuksen määrittelemien rajojen piirissä oikeudet hyödyntää keksintöä. Tämä saattaa monesti olla järkevää lisätuottojen tai patentinhaltijan omien riittämättömien resurssien takia. (Patentit 2005, Siivola 2004: 16.)

Patentit myöntää Suomessa Patentti- ja rekisterihallitus (PRH). Jos patentti täyttää muutoseikkojen tarkistamisen jälkeen ja uutuus- ja keksinnöllisyysvaatimukset, alkaa yhdeksän kuukauden kuuluttamisaika. Tämän ajan puitteissa kenen hyvänsä on mahdollista tehdä väite patenttihakun keskeyttämiseksi. PRH tutkii jätetyn väitteen ja aiheelliseksi katsomassaan tilanteessa saattaa kumota jo annetun patentin. (Hytönen 2006, Patentit 2005, Siivola 2004: 17.)

Patentti on voimassa 20 vuotta patenttihakemuksen jättöpäivästä. Jos patentti evätään, tulee keksinnöstä vapaata riistaa ja se on kaikkien hyödynnettävissä. Patentin sammuminen tarkoittaa Euroopan talousalueella patentinhaltijan suostumuksella tehtyä keksinnön myymistä tai luovuttamista toisen käyttöön, tällöin alkuperäisen haltijan määräämisoikeus patenttinsa käyttöön sammuu. (Hytönen 2006, Siivola 2004: 16.)

2.2.4 Kansainvälinen patentti

Euroopan patenttivirasto (EPO) toimii samalla tavalla kuin Suomen PRH. Patentin haun yhteydessä on vain nimettävä maat, joissa patentti halutaan saattaa voimaan. Lisenssisopimuksia solmittaessa on tärkeää määritellä lisenssinsaajan patentin maantieteellinen käyttöalue, että patentinhaltijalla varmasti on voimassa oleva patentti tällä kyseisellä alueella.

Kansainväliseen patentinhakuun on olemassa oma järjestelmänsä. Tämä lisää tavaroiden vapaata liikkuvuutta ja jättää keskinäisille sopimuksille enemmän jouston varaa, patentin käyttöehtoja ei tällöin tarvitse määritellä aivan niin tarkasti. Tällä hetkellä järjestelmä on muutoksen kourissa sillä elinkeinoelämä vaatii kiivaasti patenttijärjestelmän yhtenäistämistä EU:n alueella. Tämä tarkoittaisi toimimista yhdellä kielellä (luultavasti englanti) sekä kansallisten tuomioistuinten hyväksikäyttöä riittävällä tilanteella. Muutos toisi helpotusta varsinkin pk-yrityksille, kansallisten tuomioistuinten käyttö olisi helpompaa, vaivattomampaa, sekä säästäisi kustannuksia ja aikaa. (Patentit 2005, Peltonen 2006.)

2.2.5 Tunnusmerkkioikeus

Tämä oikeus suojaa toiminimiä, verkkotunnuksia sekä tavaramerkkejä. Tavaramerkille voi saada suojan, joka erottaa nämä tuotteet tai asiat toisista samankaltaisista. Määräävä oikeus voidaan saavuttaa rekisteröimällä tai vakiinnuttamalla. Rekisteröitävien tavaroiden tai palveluiden merkin on oltava erottamiskykyinen juuri näille asioille. Eli merkin on kerrottava tuotteesta tai palvelusta tai sen oltava johdonmukaisesti yhdistettävissä niihin. (Siivola 2004: 27, Tavaramerkit 2005.)

Tavaramerkillä on monia eri funktioita, tärkeimpinä juuri erottamis- sekä alkuperäfunktio. Merkki kertoo asiakkaalle tuotteen alkuperän, että kyseessä on pääsääntöisesti sama tuottaja kuin viime kerralla samaa tuotetta tai merkkiä ostettaessa. Tilannetta muuttavat kuitenkin paljon käytetyt franchising- ja lisenssisopimukset. Usein kuitenkin näistäkin tuotteista löytyy maininta kenen lisenssillä tuotetta valmistetaan ja myydään. (Salmi ym. 2001: 8, Tavaramerkit 2005.)

Kilpailuedulliset ja laadulliset funktiot varmistavat tuotteen tasaisen laadun. Ne antavat myös etulyöntiaseman niin kutsuttuihin kasvottomiin tuotteisiin nähden. Kuluttaja valitsee helpoimmin jo hyväksi havaitun tuotteen monien mahdollisuuksien joukosta.

Toiminimen voi rekisteröidä tai saavuttaa saman lopputuloksen vakiinnuttamalla, tämä edellyttää kuitenkin nimen laajaa tunnettavuutta. Verkkotunnuksen saa vain rekisteröimällä. Fi-loppuiset, rekisteröidään Viesintävirastossa, kansainvälisten com, net ja org-verkkotunnusten sääntely taas on Suomessa hyvin pienimuotoista. (Siivola 2004: 28.)

Nykypäivänä yritysten brandien, logojen ja tunnusmerkkien arvostus on nostanut päätään ja nämä monissa yrityksissä muodostavat ison palan taseeseen viedyistä aineettomista oikeuksista. Tavaramerkkien, toiminimien ja verkkotunnustenkin käyttöä on siten hyvä määritellä tarkkaan kumppanien välisissä sopimuksissa, jotta ikäviltä yllätyksiltä vältyttäisiin. (Siivola 2004: 29, Tavaramerkit 2005.)

2.2.6 Tekijänoikeus

Tekijänoikeus antaa suojan kirjallisille ja taiteellisille teoksille. Tekijänoikeuden piiriin eivät kuulu aiheet eivätkä ideat, vain itse teoksen muoto. Tekijänoikeus ei synny rekisteröimällä ja se on voimassa jopa 70 vuotta laskettuna tekijän kuolinvuotta seuraavan vuoden alusta. Teoksen pitää ylittää ns. teostotaso tullakseen suojatuksi ja antaakseen haltijalleen sekä taloudelliset, että moraaliset oikeudet teoksen käyttöön ja hyödyntämiseen. Näin ollen tekijänoikeudella suojatun teoksen haltijalla on valta määrätä työnsä kaikesta kaupallisesta hyödyntämisestä ja hyväksikäytöstä. Hyviin tapoihin kuuluu niin ollen teoksen tekijän mainitseminen teoksen käytön yhteydessä. (Mylly 2001: 9-10.)

Tekijänoikeudella voidaan suojata esimerkiksi seuraavia:

- kirjalliset teokset
- tietokoneohjelmat
- suulliset esitykset
- sävellysteokset
- elokuvat ja näytelmät
- kuvataiteen teokset
- rakennustaiteen teokset
- taideteolliset tuotteet
- jälkiperäiset teokset

Yliittääkseen niin sanotun teostokynnyksen, on teoksen oltava omaperäinen ja itsenäinen, muita vaatimuksia kuten esimerkiksi uutuus ei aseteta. Kynnys vaihtelee aloittain, eikä huomioi mitenkään esimerkiksi työn määrää teoksen aikaansaamiseksi.

3 Aineettomat oikeudet yrityksen sisällä

Yritysten on tänä päivänä pidettävä tarkkaan huolta saavutetuista immateriaalioikeuksistaan, aineettomien oikeuksien arvostus on noussut ja monilla yrityksillä nämä muodostavat suuren omaisuuserän jo aivan yksinään.

Kilpailijoiden immateriaalioikeuksien tunteminen on tärkeää, jotta välttäisiin päällekkäisyyksiltä tuotekehittelyssä ja oikeuksien loukkaamiselta. Oikeudet voivat sulkea pois joidenkin tiettyjen menetelmien tai keksintöjen hyväksikäytön ilman erillistä lisenssisopimusta. Tätä kautta ne myös rajoittavat yrityksen toimintamahdollisuuksia markkinoilla. (Siivola 2004: 47.)

Yrityksessä syntyneiden ja kehitettyjen menetelmien ja tapojen suojaaminen on olennainen kilpailuetu. Saattaa kuitenkin olla, että ne jäävät epähuomiossa suojaamatta, jos kukaan yrityksessä ei ole erityisesti perehtynyt immateriaalisiin oikeuksiin. (Siivola 2004: 47 - 48) Yrityksissä olisi aina pyrittävä ajoissa tunnistamaan mahdollisesti suojausta vaativat työn tulokset, huonoimmassa vaihtoehdossa keksinnöt liukuvat kilpailijoiden käsiin ja hyödynnettäviksi. (Mylly 2001: 12.)

Suomessa työoikeuden mukaan työsuhteessa kehitetty työn tulos kuuluu työantajalle, vaikkakin oikeus lopputulokseen syntyy aina luonnolliselle henkilölle. Työntekijä hyödyntää kuitenkin työnantajansa toimitiloja, laitteita ja muita resursseja halutun lopputuloksen aikaansaamiseksi (Mylly 2001: 12.)

Seuraavaksi lakia esitellään enimmäkseen keksintöjen näkökulmasta ja lopuksi kerrotaan lyhyesti muiden immateriaalioikeuksien siirtymisen erikoispiirteistä.

3.1 Työsuhdekeksintölaki

Työnantajan ja työntekijän etujen välisen ristiriidan ratkaisemiseksi on säädetty työsuhdekeksintölaki. (Mylly 2001: 13.) Lain piiriin kuuluvat kaikki elinkeinoelämän työsuhteet, mekaanikosta toimitusjohtajaan asti. Ainoastaan yliopistojen ja muiden korkeakoulujen henkilökuntaa ei tämän lain piiriin lasketa. Tätä voidaan perustella tieteen harjoittamisen vapaudella. Näiden laitosten henkilökunta ei yleensä ole työsuhteessa vaan vapaita tutkijoita. Myös opiskelijat ovat rinnastettavissa tässä tapauksessa tutkijoihin, eli heillä on myös vapaus päättää työnsä käytöstä. (Kivi-Koskinen 2002: 46.)

Lain keskeisin sanoma on, että jos henkilö on voimassa olevassa työsuhteessa yritykseen tai samaan konserniin kuuluvaan yhtiöön hänen kehittämänsä työn tulokset kuuluvat työnantajalle. Työntekijä puolestaan on oikeutettu kohtuullisiin korvauksiin keksintönsä oikeuden luovuttamisesta. Ehtona on, että työntekijän aikaansaannokset liittyvät hänen työhönsä tai yrityksen toimialaan. (Mylly 2001: 13.)

Jos työntekijän keksintö ei kuulu yrityksen toimialaan, täytyy työnantajan pystyä riitatapauksissa todistamaan, että keksintö on kuitenkin syntynyt erikseen määrätyn tehtävän yhteydessä. (Siivola 2004: 54)

Työnantajan on myös pystyttävä hyödyntämään keksintöä, eli keksinnöstä on oltava hyötyä tälle itselleen. Nopea käyttöönotto ja mahdollisimman tehokas hyödyntäminen palvelevat usein sekä työnantajan, että tekijän etuja. Tilannetta, jossa työntekijä hyödyntäisi keksintöään työnantajaansa vastaan, pyritään lain avulla välttämään. Laki estää työntekijää perustamasta omaa, samalla toimialalla organisoivaa yritystä tai vaihtamasta työpaikkaa kilpailijan leipiin. (Kivi-Koskinen 2002: 48.)

Kun keksintö on syntynyt työsuhteen ulkopuolella mutta liittyy läheisesti työnantajan tai samaan konserniin kuuluvan yrityksen toimialaan, on työnantaja oikeutettu saamaan lisenssisopimuksen keksintöön. Laajempaa käyttöoikeutta havitellessaan, on työnantajalla niin ikään etulyöntiasema. (Siivola 2004: 54.)

Tilanteessa, jossa työntekijä on työaikanaan kehittänyt omiin tarkoituksiin tai käyttöönsä välineitä tai muuta materiaalia, kehkeytyy usein oikeustapauksia, jos työnantaja havittelee oikeuksia itselleen. Erimielisyyksiä saattaa myös syntyä tilanteissa, joissa työsuhde on jo katkennut mutta työntekijä on jatkanut kehittelyä kotonaan tai jopa työnantajan tiloissa tai välineillä.

3.2 Käyttöoikeuden siirto työnantajalle

Työntekijän on lain mukaan annettava työnantajalle keksintöilmoitus. Tällä ilmoituksella on työntekijän selkeästi ja ymmärrettävästi raportoitava keksintönsä työnantajalle, lain asettamat määräajat alkavat kulua vasta tämän ilmoituksen jättämisen jälkeen. (Siivola 2004: 57.)

Työnantajan onkin oman etunsa mukaista huolehtia, että kaikki työntekijät ovat perillä ilmoitusvelvollisuudestaan, sekä tietoisia yrityksen tosiasiallisesta toiminta-alasta. Suurissa yrityksissä, joissa on monia yksiköitä ja toimintaa on monella eri alueella, voi kertaus olla paikallaan. Työntekijät on pidettävä ajan tasalla koko konsernin yritysten toiminta-alasta, pelkkä oman yksikön päätoimialan tunteminen ei riitä.

(Kivi-Koskinen 2002: 49.)

Apuna toimialan määrittelyssä voivat olla yhtiöjärjestys, toimintakertomus tai erikseen luotu toimintasuunnitelma. Helpoin tapa jakaa tietoa henkilöstölle ovat yrityksen omat sisäiset informaatiokanavat, esimerkiksi sisäinen intranet, viikkotiedotteet ja sähköposti. (Kivi-Koskinen 2002: 49 – 50.)

Uuden keksinnön patentoitavuus

Monilla työpaikoilla syntyy keksintöjä, jotka eivät koskaan saa immateriaalisuojaa itselleen. Keksintöjä ja oivalluksia kuolee työntekijöiden eläköitymisen kautta, eikä tämä hiljainen tieto koskaan ehdi paperille asti. Onneksi myös monet toimintamallit otetaan vähitellen käyttöön työn ohessa, ilman sen suurempia juhlallisuuksia. Näistä oivalluksista ja keksinnöistä monet kannattaisi suojata ainakin jollain tapaa. Useasti kuitenkin tämä unohtuu, vaikka keksintö itsessään tai hieman jalostettuna voisi tuoda merkittävän kilpailuedun muihin saman toimialan yrityksiin.

Vaikka patentoitavuuden kriteerit eivät täytyisikään, on työnantajan silti hyvä rohkaista työntekijöitään ilmoitusvelvollisuuteen. Keksintö saattaa saada hyödyllisyysmallioikeuden tai kuitenkin olla sen verran arkaluonteinen, että salassapito on järkevää. (Kivi-Koskinen 2002: 52, Patentit 2003, Santero 10.5.2005, esitelmä.)

Työnantajan on neljän kuukauden kuluessa tehtävä ilmoitus työntekijälle, jos haluaa käyttöoikeudet tämän työhön. Jos ilmoitusta ei anneta, käyttöoikeudet pysyvät työntekijällä. Useasti oikeudet siirtyvät työnantajalle ”hiljaisesti”, eli keksintö otetaan käyttöön yrityksessä, jos työntekijä ei tätä erikseen vastusta. Neljän kuukauden määräaika alkaa kulua siitä hetkestä, kun työnantaja on tullut tietoiseksi keksinnöstä. Tämän ajan sisällä on siten myös työnantajan annettava vastine keksintöilmoitukseen. (Patentit 2003, Siivola 2004: 58.)

3.3 Työntekijän oikeus töihinsä ja velvollisuudet työtään koskien

Työntekijällä on oikeus

- hakea patenttia tai hyödyllisyysmallia tai mitä muuta tahansa immateriaalioikeuden tuomaa suojaa työllensä
- oikeus tulla mainituksi keksijänä
- oikeus keksintönsä tuottamaan taloudelliseen hyötyyn

(Kivi-Koskinen 2002: 58.)

Jos työnantaja hakee työntekijänsä puolesta patenttia tämän keksinnölle, on jokaisessa hakemuksessa kuitenkin ilmoitettava oikeat keksijät. Patenttia voi siten hakea vain keksijä itse tai täydet oikeudet keksintöön omaava taho. (Hytönen 2006, Kivi-Koskinen 2002: 58.)

Työntekijällä on salassapitovelvollisuus työstään neljän ensimmäisen kuukauden ajan. Aika lähtee kulumaan keksintöilmoituksen jättämisestä. Patenttihakemusta ei työntekijä myöskään saa jättää ennen yhden kuukauden varoaikaa keksintöilmoituksen jättämisestä, tämä antaa työantajalle mahdollisuuden selvittää yhteisen patenttihaun edut työntekijän kanssa. Tässä on myös paikka keskustella mahdollisista parannus- tai muutosehdotuksista, mitkä voisivat tulla kysymykseen ja olla kummankin edun kannalta hyödyllisiä. (Hytönen 2006, Kivi-Koskinen 2002: 60.)

3.4 Työnantajan oikeudet työntekijän keksintöön

Peruslähtökohta on, että mitä tiiviimmin työ on kytköksissä henkilön työhön ja työnkuvaan, sitä laajemmat ovat työnantajan oikeudet keksintöön. Työantajalla saattaa siis olla oikeus koko keksintöön tai vastavuoroisesti hän saattaa kilpailla keksinnön oikeuksista kuten kuka tahansa ulkopuolinen taho. (Kivi-Koskinen 2002: 67, Patentit 2005, Santero 10.5.2005, esitelmä.)

Työnantajan oikeuksien laajuus voidaan määritellä neljän seuraavan eri ryhmän kautta. Ryhmät määrittelevät myös työntekijän työstään saaman korvauksen suuruuden. Mitä laajempiin oikeuksiin työnantaja on oikeutettu, sitä suuremmaksi muodostuu myös keksijän korvaus. (Kivi-Koskinen 2002: 68.)

A-keksinnöt

Lähtökohta on, että keksintö kuuluu työnantajan tai samaan konserniin kuuluvien yritysten toimialaan. Keksintö on saanut alkunsa ”työntekijälle kuuluvien työtehtävien tuloksena” tai ”olennaisesti käyttäen hyväksi työnantajan tai tämän kanssa samaan konserniin kuuluvan yrityksen liik-
keessä tai laitoksessa saavutettuja kokemuksia”

(Kivi-Koskinen 2002: 68 – 69, Santero 10.5.2005, esitelmä.)

Työntekijä on saattanut saada idean työhönsä tai ratkaista ongelman vaikkapa vapaa-ajallaan, kunhan vain selkeästi pystytään osoittamaan yhteys työn ja keksinnön välillä. Yhteyden tiiviyyttä arvioitaessa ovat henkilön työsopimus, toimenkuva, sekä myös samassa toimipisteessä työskentelevien työkavereiden tehtävät suuressa painoarvossa.

(Kivi-Koskinen 2002: 69.)

Seuraava vaihtoehto on, että keksintö on voinut hautua vuosia työntekijän päässä vain odottamassa toimeenpanemista, tällöin vaikka henkilön työsuhde olisikin jo päättynyt, katsotaan työnantajalla olevan oikeus keksintöön. Lähtökohta on, että työntekijän yrityksessä vuosien kuluessa saama kokemus ja tietotaito ovat olleet avuksi ja pohjana keksinnön synnylle. Keksinnön ja yrityksen toimialan yhteyttä ei välttämättä vaadita, jos keksintö on saanut alkunsa jonkin työntekijälle erikseen määritellyn projektin tai tehtävän aikana. (Kivi-Koskinen 2002: 69-70.)

Kaikissa A-ryhmän tapauksissa työnantajalla on oikeus vaihtoehtoisesti, joko kokonaan, tai osittain saada määräämisoikeus työntekijänsä töihin. Jos kyseessä on konserni, tämä on emoyrityksen päätettävissä. Mahdollisuuksien mukaan työnantaja voi haluta vain osaomistuksen keksintöön, tällöin loppujen oikeuksien käyttö riippuu työntekijän omista intresseistä. Keksinnön oikeudet saatuaan on yrityksellä mahdollisuudet joko salata keksintö tai käynnistää patentinhakuprosessi, Suomessa tai ulkomailla. Konsernin johdolla on valta päättää kuka ja missä konsernin yrityksistä keksintö otetaan käyttöön ja hyödynnetään. (Kivi-Koskinen 2002: 70 – 71, Santero 10.5. 2005, esitelmä.)

B-keksinnöt

Keksinnöt, jotka kuuluvat yrityksen toiminta-alaan mutta ovat periaatteessa syntyneet työntekijän oma aloitteisuuden innoittamina, eivät määrätyn työn tuloksena kuuluvat tähän ryhmään. Kun A-ryhmän vaihtoehdot ovat poissulkevia, tähän kategoriaan lasketaan kuuluvaksi tilanteet, missä työntekijä on saanut inspiraationsa lukemalla alan kirjallisuutta, työpaikkansa lehtiä, vierailut alan messuilla tai vastavuoroisesti tilaisuuk-
sissa, joissa aiheet ovat olleet jotain aivan muuta kuin työnantajan toimi-
alaan tai henkilön työhön liittyvät asiat.

(Kivi-Koskinen 2002: 71-72, Santero 10.5.2005.)

B-ryhmään kuuluvia tilanteita on lukemattomia, on melkein pä mahdotonta todistaa, että keksinnön syntyminen ei mitenkään olisi sidoksissa työssä opittuun ja työstä saatuihin kokemuksiin ja uusiin näkökulmiin. Näissä tilanteissa työnantajalla on oikeus saada käyttöoikeus keksintöön. Mahdollinen patentinhaku ja käyttöoikeuksien laajempi hyväksikäyttö jäävät keksijän harkinnan varaan. Tosin yrityksellä on usein paremmat resurssit hyödyntää keksintöä, mikä monesti johtaa A-ryhmän laajempien oikeuksien käyttöönottoon. Yrityksellä on myös etulyöntiasema muihin nähden neuvotella itsellensä täydet oikeudet, mikäli työntekijä tähän suostuu. (Kivi-Koskinen 2002: 71 – 72, Santero 10.5.2005.)

C-keksinnöt

Tämä ryhmä pitää sisällään tilanteet, joissa keksintö liittyy yrityksen toimialaan ja on syntynyt työsuhteen aikana mutta työstä saadut kokemukset eivätkä työ itsessään liity mitenkään keksintöön. Työ sinällään ei siis ole edesauttanut millään tavoin keksinnön syntyä. Työntekijällä on kuitenkin ilmoitusvelvollisuus keksinnöstään ja työnantajalle on varattu etuoikeus neuvotteluihin keksinnön hyödyntämisestä. Jos neuvottelut kariutuvat tuloksettomina, jäävät kaikki oikeudet työntekijän hyödynnettäviksi. (Kivi-Koskinen 2002: 72 – 73.)

Tämän kaltaiset tilanteet ovat nykypäivänä hyvinkin tavallisia monikansallisissa yrityksissä ja konserneissa. Työntekijät saattavat luoda yrityksen jollekin toiselle yksikölle hyödyllistä materiaalia, joka ei mitenkään liity heidän omiin töihinsä tai missä he eivät ole päässeet mitenkään hyödyntämään oman työnsä mukanaan tuomaa kokemusta ja tietotaitoa. (Kivi-Koskinen 2002: 72 – 73.)

D-keksinnöt

Tämän ryhmän keksinnöt ovat syntyneet ilman minkäänlaista kosketusta henkilön töihin tai työstä saatuihin kokemuksiin, ne eivät kuulu yrityksen, eivätkä koko konserninkaan toimialaan. D-ryhmän keksinnöistä ei työntekijälle synny ilmoitusvelvollisuutta, vaikka näin halutessaan hän voikin tiedustella työnantajansa halukkuutta neuvotella keksinnön hyväksikäytöstä. (Kivi-Koskinen 2002: 73 – 74, Santero 10.5.2005.)

Hyödyllisyysmalli

Kuten keksintöjenkin kanssa myös hyödyllisyysmalli kuuluu keksijälleen. Problematiikka on, että patentoitavissa olevat hyödyllisyysmallit kuuluvat työsuhdekeksintölain piiriin ja näistä työntekijät ovat ilmoitusvelvollisia. Jos taas sovelletaan pelkkää hyödyllisyysmallilakia, työnantajan oikeudet keksintöön ovat vain neuvoteltavissa eivätkä automaattisesti siirry työnantajan hyväksikäytettäväksi. Monesti työ sopimuksissa on erikseen määritelty periaatteet siitä, että kaikki oikeudet siirtyvät työnantajalle. Tämänkaltaisen sopimusehto on työnantajan kannalta hyvä liittää työ sopi-

muksen yhteyteen mahdollisia ristiriitatilanteita varten. (Mallioikeudet 2005, Siivola 2004: 66.)

Malli- ja piirimallioikeus

Yksinoikeus malliin kuuluu mallin luojalle, piirimallilaki taas siirtää työsuhteessa syntyneet tuotokset työnantajan haltuun. Kummassakin tilanteessa on kuitenkin varminta riitatilanteiden ehkäisemiseksi luoda heti työsuopimus, jossa malli- ja piirimallioikeudet siirtyvät suoraan työnantajalle. (Mallioikeudet 2005, Siivola 2004: 67.)

Tunnusmerkkioikeus

Toiminimen tai tavaramerkin voi rekisteröidä tai vakiinnuttaa omakseen vain elinkeinonharjoittaja. Työntekijälle tätä oikeutta ei synny koskaan. Fi-verkkotunnuksen rekisteröinti onnistuu nykyään maaliskuun 2006 alusta alkaen myös yksityisiltä kansalaisilta, ennen tämä oikeus oli varattu ainoastaan elinkeinonharjoittajille. (Tavaramerkki 2005, Siivola 2004: 68.)

Tekijänoikeus

Tekijänoikeus syntyy luonnolliselle henkilölle. Tekijöitä saattaa monissa tapauksissa olla monia, jolloin heillä kaikilla on yhtäläiset oikeudet teokseen. Tekijänoikeuskorvaukset jaetaan myös tekijöiden kesken, jakoperusteisiin vaikuttaa tekijöiden keskinäinen panos teoksen syntyyn. Lupa teoksen esittämiseen tarvitaan kaikilta tekijöiltä erikseen. (Siivola 2004: 68.)

Työnantajan oikeutta työntekijänsä teokseen ei ole laissa määritelty, joten tämä oikeus on kirjattava työehtosopimukseen tai muutoin määriteltävä erikseen yrityksen säännöissä. (Siivola 2004: 68 – 69.)

3.5 Sopivan korvauksen määrittäminen

Työsuhdekeksintölain mukaan kohtuullinen korvaus muodostuu sekä kerta-, että rojaltilkorvauksesta. Rojaltilkorvausprosentti lasketaan tiettyjen kertoimien avulla keksinnöstä valmistetun tai siitä johdetun tuotteen hinnan perusteella. (Kivi-Koskinen 2002: 87, Nissilä 2000.)

Työnantajan velvollisuus on maksaa työntekijälle kohtuullinen korvaus tämän yritykselle luomasta keksinnöstä. Keksinnön arvo määräytyy useiden tekijöiden summana. Kuinka suuri arvioidaan keksinnöstä saatavan hyödyn olevan, mahdollisten raaka-aine- toimitila-, työvoimakustannusten pienentyminen, kilpailuetu markkinoilla, sekä myös kokonaishyöty, vaikka keksintö olisikin vain osa suurempaa prosessia. Korvauksen suuruuteen vaikuttavat näin ollen työntekijän työsuhde, sen kesto, asema ja muut edut, sekä luonnollisesti työnantajan saaman käyttöedun laajuus. (Kivi-Koskinen 2002: 76, Nissilä 2000.)

Jos esimerkiksi kaksi yrityksen palveluksessa olevaa, eri asemassa olevaa henkilöä luovat keksinnön, on usein vastuullisemmassa virassa oleva henkilö oikeutettu pienempään korvaukseen. Tilanteessa saattavat olla vaikkapa mekaanikko ja osaston johtaja. Toinen esimerkki kuvaa työnantajan toimitilojen hyväksikäyttöä ja yleensä työpaikalta saadun tuen määrä keksinnön synnyn edistämiseksi. Voidaan päätellä, että mitä vähemmän työntekijä on saanut apua työntantajalta, sekä työyhteisöltä keksinnön synnyttämiseksi, sitä suuremmaksi muodostuu korvaus. (Kivi-Koskinen 2002: 76, Nissilä 2000.)

Yritykset ovat saattaneet määritellä työntekijän työsopimuksessa tai yleisissä ohjesäännöissä palkkion keksintöilmoituksesta. Tämän kaltainen palkkio motivoi työntekijöitä antamaan keksintöilmoituksen ja uudelleen harkitsemaan keksintönsä suojausta. (Kivi-Koskinen 2002: 76.)

Patenttipalkkio maksetaan usein siinä vaiheessa, kun yritys päättää hakea patenttia tai kun suoja myönnetään. Keksinnön arvo kohoaa patenttisuojan myötä, jolloin on luonnollista myös palkita keksijää tapahtuman johdosta. Joissakin yrityksissä on käytössä systeemi, jossa keksinnön jokaista patenttia työntekijä voi juhlistaa pulleammalla tilipussilla. Keksinnölle on mahdollista hakea suoja miten monessa maassa tahansa ja patentoiminen korottaa joka kerta keksinnön teoreettista arvoa. (Patentit 2005, Kivi-Koskinen 2002: 76.)

Edellä mainitut korvaukset ovat yritysten vapaan harkinnan mukaan maksettavissa. Laissa ei siten ole mainintaa näistä. Tosin on hyvin suositeltavaa yritysten oman edun nimissä käyttää tällaista palkitsemissysteemiä, kukaan ei varmasti kiistä sen ideointia lisäävää vaikutusta.

Kertakorvaus

Keksintöilmoitus, patenttikorvaus ja mahdollinen keksinnön käyttöönotto-korvaus muodostavat usein työntekijän saaman kertakorvauksen. Kertakorvaus voi olla mahdollinen esimerkiksi tilanteissa, joissa keksintö vanhenee, työnantaja myy kaikki keksinnön oikeudet heti kerralla eteenpäin, jolloin keksinnöstä saatavien tuottojen seuraaminen käy mahdottomaksi tai vaikkapa kilpailijan parannetun version markkinoille saattaminen. (Kivi-Koskinen 2002: 88, 165.)

Työnantajan on joka tapauksessa maksettava korvaus keksijälle oikeudet hankittuaan vaikka keksintöä ei koskaan hyödynnettäisikään. (Kivi-Koskinen 2002: 88, 165.)

Rojaltikorvaus

Rojaltikorvausprosentti muodostetaan keksinnöstä johdetun tai keksinnön mukaisen tuotteen hinnasta. Keksintö saattaa myös olla vain osa markkinoille laskettua kokonaisuutta, jolloin prosenttiosuus lasketaan kokonaistuotteen hinnasta. Tuotteen korvauserusteinen hinta muodostuu seuraavalta portaalta saadusta nettohinnasta, ilman sivukuluja ja veroja. Rojaltiprocentin määrittely on koko korvauksen maksamisen vaikein ja olennaisin osa. (Kivi-Koskinen 2002: 90, 165, Nissilä 2000.)

Vakiokorvaus

Käytännössä tämä on useimmiten suosituin tapa maksaa korvaus keksinnön tekijälle. Keksinnön arvon määrittely ja tästä johdettu kohtuullinen korvaus muodostavat vakiokorvauksen. Korkean teknologian yrityksissä, joissa innovaatiot ja keksinnöt kuuluvat arkipäivään on usein vakioitu keksinnöistä maksettavat korvaukset. (Kivi-Koskinen 2002: 90,165.)

Henkilön työsopimus säätelee pitkälle sen onko hänellä mahdollisesti valitusoikeutta ollessaan tyytymätön korvauksen suuruuteen. Jos työnantaja on maksanut vain ohjesäännön mukaisen korvauksen on työntekijällä aina oikeus olosuhteiden niin salliessa vaatia korkeampaa korvausta. Kanne on nostettava kymmenen vuoden kuluessa siitä, kun työnantaja on käyttöönottanut keksinnön. Jos korvauksen suuruus on määritelty jo työehtosopimuksessa, on korvauksesta valittaminen usein turhaa, paitsi tietenkin, jos olosuhteiden muutos antaa tälle erittäin päteväen syyn. (Kivi-Koskinen 2002: 90 – 91.)

Kertaluonteinen rojalti (käyttökorvaus)

Monissa tapauksissa on vaikeaa määrittää pitkälle tulevaisuuteen vaikuttavista keksinnöistä näiden käypää arvoa. Yrityksissä on tätä silmälläpitäen luotu uusi systeemi, jonka avulla on helpompaa etukäteen määritellä keksinnöstä korvauksena maksettava summa. (Kivi-Koskinen 2002: 91 – 92, Nissilä 2000.)

Tämä korvaustapa koostuu kertakorvauksesta ja rojaltiosuudesta, joka diskontataan määritysajankohtaan. Keksinnön arvo määräytyy kyllä lain periaatteiden mukaan mutta koska kaikki yksityiskohdat eivät kuitenkaan täyty, on tällä tavoin maksettavasta korvauksesta tehtävä aina sopimus osapuolten välille. Yritys voi määrittää itselleen kriteerit korvauksien maksuun, tällöin arvioitaessa otetaan huomioon esimerkiksi seuraavat seikat, eli keksinnön mahdollinen vaikutus

- myyntivolyymiin kasvuun
- tuoteturvallisuuden lisääntymiseen
- korkeampaan hintaan
- uusille markkinoille pääsyyn
- suurempaan katteeseen
- lisensointimahdollisuuksien parantumiseen

Listaa voisi jatkaa loputtomiin ja yritysten on tärkeää hyödyntää eri osastojensa tai yksiköidensä osaamista ja kokemusta määritellessään korvauksen maksuun vaikuttavia seikkoja. Vain tällä tavoin voidaan luoda sekä yritystä että keksijää palveleva systeemi, joka innostaa työntekijöitä luomaan ja suunnittelemaan uutta. (Kivi-Koskinen 2002: 92 – 93, Nissilä 2000.)

3.6 Keksinnöt yliopistoissa

Koska yliopistot ovat lain kannalta aivan oma lukunsa, halusin vielä lyhyesti kertoa tähän liittyvistä erikoissäännöksistä. Lakia ollaan nyt muuttamassa työnantajan hyväksi, mikä on mielestäni vain hyvä asia. Muutos palvelee sekä keksijää, että työn tilaajaa ja yliopistoa. Yhä useammat innovaatiot tulevat varmasti tätä myöten olemaan paremmin hyödynnettävissä.

Työsuhdekeksintölaki tekee poikkeuksen yliopistojen tutkijoihin tai opettajiin, näin ollen heidän työnsä tulokset ovat heidän omassa käytössään, jollei asiasta ole tehty erillistä sopimusta, joka siirtää keksinnön oikeudet joko osittain tai kokonaan yliopiston käyttöön. (Mylly 2001: 13.)

Tämä vanha käytäntö yliopistojen tutkijoiden vapauttamisesta työsuhdekeksintölain piiristä perustuu tieteen harjoittamisen vapauteen. Nykyään ollaan suunnittelemassa yliopistokeksintöjen käyttöoikeuksia säätelevää lakia. Suunnitelman mukaan tämä takaisi yliopistoille oikeuden ainakin tilattujen tutkimusten oikeuksien käyttöön. (Hytönen 2006, Siivola 2002: 63 – 64.)

Ongelma ovat tänä päivänä tilaustutkimukset, ovatko henkilöt, jotka tekevät tutkimusprojekteja asiakkaan tilauksesta, tutkijoita vai esim. työsuhhteessa tutkimuksen tilaajaan. Tässä tapauksessa heihin voitaisiin soveltaa työsuhdekeksintölain määräyksiä. Ongelman tutkimuksen tilaajan kannalta muodostaa myös toimiala, yliopistoissa tämä on perinteisesti opetus ja tutkimus. Onko toimeksiantajalla siis oikeus keksintöön, jos toimeksianto määräytyisi tarkemmin sovitun tehtävän kautta, jolloin työnantajalla periaatteessa työsuhdekeksintölain mukaan on oikeus keksintöön. (Hytönen 2006, Siivola 2002: 63 – 64.)

Tosiasia kuitenkin on, että valmisteilla oleva laki selkeyttäisi korkeakouluissa ja yliopistoissa tehtävien tutkimustulosten oikeiden isäntien löytymistä ja tarjoaisi parempia mahdollisuuksia tulosten hyödyntämiseen. Yritysten tai yliopistojen saadessa oikeudet keksintöihin, ovat resurssit tutkimusten hyödyntämisen kannalta varmasti paremmat kuin yksittäisellä tutkijalla.

4 Oikeuksien siirtäminen yrityksen toimintaympäristöön

Tässä luvussa esitellään immateriaalioikeuksien erilaisia siirtomahdollisuuksia. Oikeuksien omistajan päätettävissä on kuinka hän haluaa tätä oikeuttaan hyödyntää. Mahdollisuuksia on sopimuksista riippuen useita ja vaihtoehdot eroavat toisistaan monessa suhteessa.

Hyvä lähtökohta on, että sopimuksia luotaessa olisi kuitenkin suotavaa käyttää ulkopuolista apua kaikkien seikkojen huomioimiseksi ja ei toivottujen tilanteiden eliminoimiseksi. Suomessa on monia lakitoimistoja, mitkä ovat erikoistuneet immateriaalioikeuksiin liittyviin sopimuksiin ja näiden erikoiskohteluun sopimusteksteissä. Suomen PRH järjestää kurseja ja koulutusta aiheeseen liittyen ja on muutenkin helposti konsultoitavissa esimerkiksi ulkomaille lisensoinnin erilaisista mahdollisuuksista.

Näiden oikeuksien haltija voi luovuttaa oikeutensa eteenpäin mutta tavallisempaa on eriasteisten käyttöluvien myöntäminen toiselle osapuolelle. Oikeuksien siirto vaatii aina Patentti- ja rekisterihallituksen hyväksynnän. Asiasta on tehtävä kirjallinen sopimus tai minivaatimuksena kirjallinen todistus, jotta rekisteriviranomainen saa varmistuksen oikeuksien siirtymisestä ja saajasta. Tämän jälkeen luovutuksen tekijälle ei jää mitään oikeuksia, ainoan poikkeuksen muodostavat tekijänoikeuksien moraaliset oikeudet. (Nissilä 2000, Siivola 2002: 76 – 77.)

Käyttöluva

Vaihtoehtoja oikeuksien eriasteisista käyttöluvista ovat rinnakkainen- ja yksinomainenkäyttöluva. Yksinomainen on rajoittavampi ja poissulkevampi. Tällöin lisenssinsaajalla on kaikki oikeudet käyttää mallia, teosta tai patenttia omiin tarkoituksiinsa, edes oikeuksien haltijalle ei tässä tapauksessa jätetä mahdollisuutta hyödyntämiseen. (Nissilä 2000, Siivola 2002: 76 – 77.)

Rinnakkainen käyttöluva tai yksinkertainen käyttöluva jättävät oikeuksien haltijalle mahdollisuuden lisensoida keksintöään tai malliaan eri tahoille, myös keskenään kilpaileville. Tämän lajin lisenssit päästävät myös alkuperäisen oikeuksien haltijan hyödyntämään keksintöään omassa toiminnassaan. Ei pelkästään lisenssimaksujen osalta. (Siivola 2002: 76 - 77, Oesch & Pihlajamaa 2003: 126 – 127.)

Lisenssisopimukseen kirjataan usein erilaisia takuu- ja turvalauseita. Näin tehdään esimerkiksi lisenssin maantieteellistä käyttöä rajoitettaessa. Lisenssin käyttöoikeus rajataan usein valtiokohtaiseksi mutta maiden sisäisiä hyödyntämisrajoituksiakin käytetään. Näillä rajoituksilla suojataan rekisteröitävien oikeuksien vapaata käyttöönottoa. Jos esimerkiksi keksinnölle ei ole haettu patenttia siihen tiettyyn maahan mihin lisenssisopi-

mus tehdään, on keksintö tämän jälkeen vapaata riistaa tässä maassa kaikkien hyödynnettäväksi. (Siivola 2002: 76 - 77 Oesch & Pihlajamaa 2003: 126 - 127.)

Käyttö sopimukset syntyvät usein kirjallisina ja tämä onkin ongelmien välttämiseksi kaikkien turvallisin keino. Rekisteröintiä varten tämä on ainoa mahdollisuus mutta sopimukset voivat syntyä myös sähköisesti tai suullisesti sopimalla. (Siivola 2002: 77 – 78.)

Alkuperäisten oikeuksien- ja lisenssin haltijan täytyy huolehtia siitä, että ulkopuoliset eivät toiminnallaan synnytä mahdollisuutta oikeuksien käyttöön. Tämä saattaa tapahtua jatkuvasti loukkaamalla immateriaalioikeuksia. Jos oikeuksien haltijat eivät puutu asiaan saattaa käydä niin, että loukkaaja saa myös itselleen käyttöoikeudet haltijan passiivisuuden perusteella. Tässä tilanteessa haltija on jo menettänyt oikeutensa vedota loukkaukseen. Lisenssisopimukseen pitääkin aina kirjata lauseke sekä lisenssihaltijan, että oikeuksien luovuttajan velvollisuudesta puuttua oikeuksien loukkaamiseen välittömästi. Tämä on kummankin osapuolen edun mukaista, muutoin lisenssinhaltijan saamat oikeudet menettävät arvoaan kuten myös itse lisenssin kohde. Oikeuksista maksaminen käy turhaksi ja markkinoilla haettu kilpailuetu menetetään. (Siivola 2002: 77 – 78.)

4.1 Hyödyllisyysmalli, mallioikeus ja piirimalli

Hyödyllisyysmalli

Hyödyllisyysmalliin voidaan myöntää käyttöluvia ja sopimuksen mukaan tämä oikeus on myös siirrettävissä. Käyttöluva on patentin tavoin mahdollista rekisteröidä ja näin hankkia samat oikeudet kuin patenttilisenssin rekisteröinnillä. Hyödyllisyysmallisopimukset olisi näin ollen hyvä solmia kirjallisena, vaikka laki ei tätä edellytäkään. (Siivola 2002: 79 – 80.)

Mallioikeus

Kuten edellisissäkin tapauksissa lisenssin myöntäminen on mahdollista. Liikkeenluovutustilanteissa luovuttajalla on velvollisuus huolehtia, että käyttölupasopimuksen ehtoja noudatetaan. (Siivola 2002: 80 – 81.)

Piirimallioikeus

Piirimallin käyttöluvan myöntämiseen voidaan soveltaa kaikkia edellä mainittuja sääntöjä. Sopimuksessa ei vaadita määrämuotoa ja oikeudet ovat sopimuskohtaisesti lisenssinhaltijan edelleen siirrettävissä. Käyttöoikeudet ovat myös rekisteröitävissä Patentti- ja rekisterihallitukseen toimitettavan ilmoituksen kautta. (Siivola 2002: 81.)

4.2 Patentti

Patentin oikeuksien omistaja voi pitää oikeudet itsellään ja vaikka perustaa yrityksen keksintönsä ympärille, patentti voidaan kuitenkin myös myydä, lahjoittaa, periä tai muuten siirtää oikeudet toiselle osapuolelle. Keksinnön saaminen patenttivalmiiseen kuntoon vaatii myös paljon resursseja ja tätä myöten yhteistyötä, joten luovutuksen kohteena voi olla monesti oikeudet jo tähän vaiheeseen. (Siivola 2002: 78 - 79, Oesch & Pihlajamaa 2003: 126.)

Patentteihin myönnettävät lisenssit ovat suurimaksi osaksi rinnakkaiskäyttölupia, jolloin luovutussovituksessa tarkennetaan usein vielä maantieteellinen ja käyttötavan mukainen hyödyntäminen. Lisenssin lähemmän luonteen määrittäminen on myös tavallista. Onko patentti siten esimerkiksi, myyntilisenssi, kehityslisenssi tai vaikkapa valmistuslisenssi tarkoituksensa mukaan. (Oesch & Pihlajamaa 2003: 128.)

Lisenssinhaltija ei voi luovuttaa oikeuksia kolmannelle osapuolelle ilman alkuperäisen oikeudenhaltijan lupaa, tästä säännöstä voidaan tosin poiketa ja määritellä poikkeavat ehdot lisenssisopimukseen. Patentti- ja rekisterihallitus on oikea paikka rekisteröidä lisenssinhaltijan saamat oikeudet. Tällöin, vaikka käyttölupia myönnettäisiin useampia, on rekisteröinnin suorittanut haltija edelleen oikeutettu patentin käyttöön. Rekisteröinti takaa lisenssinhaltijalle myös oikeuden itsenäisesti nostaa kanteen patenttia kohtaan loukkauksen tehnyttä tahoja vastaan. Tämä oikeus tai pikemminkin velvollisuus määritellään useimmiten käyttölupasopimuksisakin ilman rekisteröintiä. (Siivola 2002: 78 – 79.)

Tavallisimpia seikkoja, joita sopimuksissa määritellään, ovat lisenssin laajuus ja suhteet muihin, eli lisenssinhaltijan mahdollinen alilisensoinnin mahdollisuus. Tämä antaa lisenssinhaltijalle oikeuden lisensoida patenttioikeuksia eteenpäin. Käytännön asiat kuten patentin käyttöön tarvittava koulutus ja muun teknisen informaation jakaminen sekä erilaiset maksut, verot ja tuotteiden nimeäminen ovat muistamisen arvoisia asioita eriteltäväksi sopimukseen. Listaa voisi jatkaa vaikka miten pitkään mutta joka tapauksessa lisenssisopimusten määräykset on harkittava tarkkaan ennen allekirjoittamista. (Oesch & Pihlajamaa 2003: 128 – 129.)

Pakkolisenssi eli pakkolupa voi tulla käyttöön vain poikkeuksellisissa tilanteissa. Tämä tarkoittaa tuomioistuimen määräystä lisenssinluovuttamisesta ilman oikeuksien haltijan hyväksyntää. Hyvä esimerkki saattaisi olla vaikka lintuinfluenssan leviäminen pandemiaksi, tällöin lääkkeen patentoinut taho olisi varmasti pakotettu luovuttamaan lääkkeen oikeuksien valmistuslisenssi jollekin taholle. Näin toimittaisiin siinä tapauksessa, että oikeuksien haltia olisi kieltäytynyt lääkkeen valmistuksesta. (Siivola 2002: 78 - 79, Oesch & Pihlajamaa 2003: 127 -129.)

4.3 Tunnusmerkkioikeudet

Nämä oikeudet ovat myös sekä luovutettavissa kokonaan tai lisensioitavissa. Liikkeenluovutustilanteissa merkki siirtyy usein kaupan mukana, jos erikseen ei ole muuta sovittu. Saattaa kuitenkin olla, että sekä vanha että uusi omistaja kumpikin pitävät oikeuden merkkiin, mutta käyttävät sitä eri tavaroille. Merkin siirto ja käyttöluvan salliminen voidaan rekisteröidä Patentti- ja rekisterihallituksessa. Oikeus merkitään tällöin tavaramerkkirekisteriin. (Siivola 2002: 81.)

Tavaramerkkioikeudenhaltija voi tehdä lisenssisopimuksen siirtämättä itse oikeutta. Eli hän antaa oikeudet käyttää merkkiään tiettyjen tavaroiden tai palveluiden elinkeinotoiminnan harjoittamisen yhteydessä mutta pitää hallinnassaan lopullisen merkkioikeuden. Tavaramerkkikäyttöluvaa ei saa luovuttaa eteenpäin, ellei sopimuksessa muuta lue. Tavaramerkin käyttöoikeutta voidaan rajoittaa kuten patentinkin, maantieteellisesti, ajallisesti tai koskemaan vain tiettyjä tavaroita tai palveluita. (Siivola 2002: 81.)

Toiminimi siirtyy pääsääntöisesti liikkeenluovutuksen yhteydessä. Koko liiketoiminta seuraa siis nimen mukana. Toiminimeä ei siten voi siirtää muulla tavoin, eikä tätä myöten lisensioida. Verkkotunnus .fi on siirrettävissä mutta ei lisensioitavissa. (Siivola 2002: 81 – 82.)

4.4 Tekijänoikeudet

Tekijänoikeuksien siirtäminen ja lisensoiminen on usein monien tekijöiden takia hieman ongelmallista. Teoksilla saattaa olla monia luojia, joilta kaikilta tarvitaan hyväksyntä oikeuksien siirtoon tai käyttöluvan myöntämiseen. Oikeuksien haltija voi myös tehdä osittaisia oikeuksien siirtoja, hyvä esimerkki tästä on lupa teoksen julkiseen esittämiseen vaikka ehdokkaan vaalitulaisuudessa. Osittainen siirto on hyvin alapidonnaista ja käytäntö vaihteleekin runsaasti. (Siivola 2002: 82 – 83.)

Kuten muidenkin immateriaalioikeuksien kohdalla on tekijänoikeuksia mahdollista rajoittaa alueellisesti ja aikarajoittein. Tänä päivänä ongelmia saattaa aiheuttaa kehittyvä tekniikka, levitys ja hyödyntämiskanavat ovat lisääntyneet ja sopimuksen tekohetkellä ei ole ehkä ole vielä ollut tietoa uusista mahdollisuuksista. Immateriaalioikeudet ovat hyvin suojattuja oikeuksia ja usein siirtosopimusten suppea tulkinta kääntyy aina tekijän eduksi. Tekijänoikeuksia ei myöskään saa luovuttaa eteenpäin ilman, että tästä on maininta sopimuksessa. (Siivola 2002: 82 – 83.)

5 Aineettoman omaisuuden suojaaminen, tunnustaminen ja jaottelu

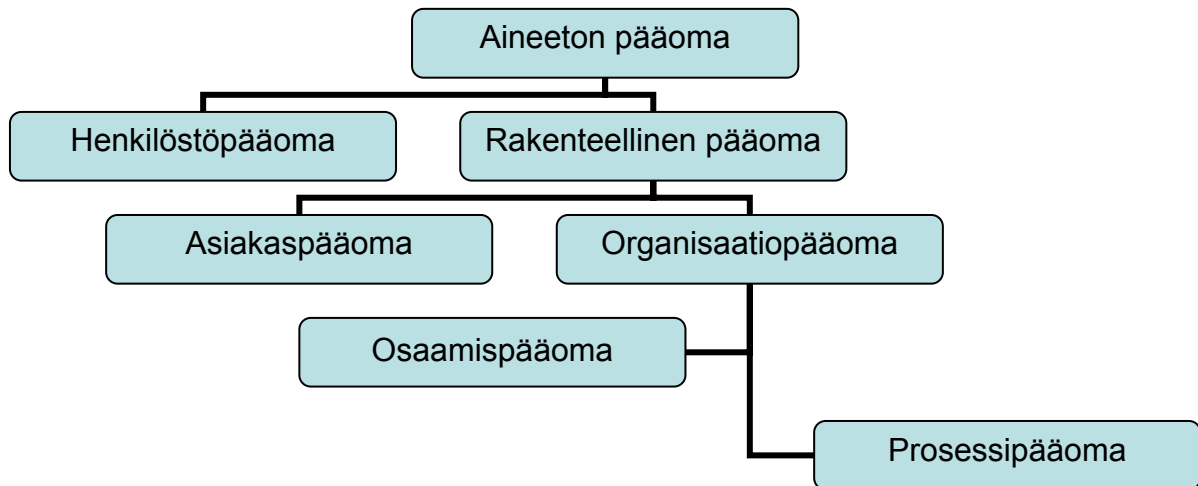
Aineettomien oikeuksien tärkeys on tullut jo monessa yhteydessä selväksi. Näiden oikeuksien käsitteleminen, hallinnointi, hyödyntäminen ja arvostaminen on kuitenkin monissa yrityksissä vielä työn alla. Omaisuutta mikä koostuu pääasiassa palveluista, osaamisesta, brandeista ja toimintatavoista on jo edellä todetun tavoin vaikeata arvostaa. Sopivat työkalut aineettoman varallisuuden arvon määrittämiseksi ovat monissa yrityksissä vielä etsinnän alla ja johtajat ja omistajat joutuvat toisinaan luottamaan omaan intuitioonsa. (Roos, Fernström, Piponius & Rastas 2006: 8.)

Yrityksien synnyttämät innovaatiot ovat monesti liiketoimintamalleja, erilaisia systeemejä ja palveluita, mitä viisaat johtajat pyrkivät suojaamaan kilpailijoiden hyväksikäytöltä. Innovaatioiden synty ei myöskään katso aikaa ja tällöin hätäisimmät rahoittajat saattavat tuskastuneena vetää rahansa pois tuloksettoman tuotekehityksen takia. Myös markkinoinnin ja tuotekehityksen on vedettävä yhtä köyttä, jotta kehitetty innovaatio lunastaisi paikkansa asiakkaiden keskuudessa ja palauttaisi näin yritykselle sen ajan ja vaivan, jonka yritys on nähnyt tuotekehittelyn eteen. (Ranta-Aho 2006: 45 – 46.)

Aineettoman omaisuuden mittaamiseksi ja arvostamiseksi on kehitetty kymmeniä ja satoja erilaisia mittaamisvälineitä ja suojaamistapoja. Tässä luvussa esitellään muutamia vaihtoehtoja, joista osa on hyvin tunnettuja ja osa taas vasta jokunen vuosi sitten kehitettyjä.

Lopuksi kerrotaan myös tavoista tunnustaa suojaamista vaativa omaisuus, sekä erilaisista keinoista säilyttää tämä osaamispääoma yrityksessä. Seuraavassa luvussa Grönroos (2004: 34) jakaa aineettoman pääoman kuuteen eri kategoriaan.

5.1 Aineettoman omaisuuden jaottelu



Henkilöstöpääomaa (Human Capital) yritys ei koskaan voi täysin omistaa. Tämä pääoma kulkee ihmisten mukana ja menetetään työntekijän jäädessä sivuun yrityksestä. Henkilöstö, yrityksen arvot ja johtamistavat yhdessä muodostavat yrityksen työskentelykulttuurin, minkä sisällä työntekijät ja heidän keskinäiset suhteensa asettuvat kaikkein tärkeimpään asemaan. Nämä asiat joko palvelevat yritystä säilyttämällä yrityksen sisäisen ilmapiirin ja kulttuurin tai saattavat johtaa sen tuhoon huonosti hoidetun henkilöstöpolitiikan takia. (Grönroos 2004: 34, Roos, ym. 2006: 13.)

Rakenteellinen pääoma (Structural Capital) koostuu pääasiassa laitteistoista, tietokoneohjelmista, tietokannoista, organisaatorakenteista ja immateriaalioikeuksista. Näistä tärkeimpiä ovat ehdottomasti immateriaalioikeudet. Ne ovat yksi vanhimpia ihmisen tuotoksia, joita luetaan aineettoman pääoman muotoihin. (Grönroos 2004: 36, Roos, ym. 2006: 15.)

Nykyään on muodostunut aivan uudenlainen tyyli tukkia kilpailijan kehittämän innovaation markkinoille lanseeraus. Tällä välin kun kilpailijan patenttihakemus on käsiteltävänä, arvataan tutkimusten suunta tai kohde ja yritetään kaikin keinoin estää patentin saaminen tälle innovaatiolle. Yhä lisääntyvä osa patenttihakemuksista tänä päivänä onkin vain kilpailijoiden estämisyrityksiä. Nämä patentit eivät siis koskaan näe päivänvaloa tai käyttöönottoa. Tämän päivän patenteja onkin vaikea käyttää organisaation innovaatioiden mittarina juuri tästä syystä. (Grönroos 2004: 36.)

Asiakaspääoma (Customer Capital) tarkoittaa asiakkaita ja heidän ostokäyttäytymistään. Vanha totuus, joka kehottaa pitämään huolta vanhoista asiakkaista, koska uusien hankkiminen on monta kertaa kalliimpaa, pätee yhä edelleen. Tulevaisuudessa asiakkaiden sitouttaminen jonkin tietyn yrityksen kantaryhmäksi käy vielä vaikeammaksi globalisaation, aggressiivisen hintakilpailun ja uusien toimijoiden rynnissä markkinoille. (Grönroos 2004: 37.)

Organisaatiopääomalla (Organisational Capital) tarkoitetaan yrityksen kilpailukyvyn säilyttämisen sisäisiä keinoja. Raha tulee rahan luokse eli hyvä idea saa varmasti tukevan rahoituksen taakseen varmistamaan markkinoille pääsyn. Toisaalta taas huonojen ennusteiden perään lähtevät monesti myös kärsimättömimmät investoijatkin. Yrityksen johdon on jatkuvasti oltava valmiudessa pitääkseen rahoittajat ja omistajat kuten myös innovatiiviset tiiminsä tyytyväisinä. (Grönroos 2004: 37.)

Organisaatorakenteet ovat madaltuneet ja muuttuneet joustavammiksi. Tämä on tarpeen muuttuvassa yhteiskunnassa globalisaation edetessä syrjäisimpiinkin maailman kolkkiin. Organisaation on oltava valmis muutoksiin lyhyellä aikavälillä. Tämä vaatii paljon myös yrityksen johdolta, jotta tämä saisi henkilöstönsä taakseen muutoksissa. Kaiken kaikkiaan organisaatioiden on tänä päivänä oltava muuntautumiskykyisiä ja nopeita liikkeissään säilyttääkseen kilpailukykynsä ja asemansa markkinoilla. (Grönroos 2004: 37 – 39.)

Prosessipääoma (Process Capital) tarkoittaa tässä yhteydessä sisäisten menettelytapojen tehokkuutta. Käsite on laaja ja pitää sisällään kaiken sen kuinka asiat tehdään organisaatiossa. Ulkoiset menettelytavat ovat usein paljon paremmassa kunnossa kuin organisaation sisäiset kanavat. Suhteet toimittajiin ja asiakkaisiin ovat jatkuvan seurannan alla ja näitä pyritään koko ajan parantamaan. Sisäisiin prosesseihin pitäisi kuitenkin lukea yhtä tärkeänä osana työntekijöiden koulutus ja mahdolliset harastepäivät, tiimipalaverit ja tiedonkulku yrityksen sisällä. Joskus tuntuu, että yritykset unohtavat työntekijänsä pyrkiessään jatkuvaan kustannusten minimointiin. Luonnollisesti tämä kostautuu jossakin vaiheessa, kun osaava ja työnantajaansa kyllästynyt henkilökunta hylkää uppoavan aluksen. (Grönroos 2004: 40 - 41, Roos, ym. 2006: 14.)

Kun sekä organisaation sisäiset, että ulkoiset menettelytavat ja toimintamallit ovat kunnossa, vähenevät ongelmat suuremmissa määrin. Henkilöstöstään huolehtiva yritys säilyttää osaamisen sisällään eivätkä työntekijät karkaa uusiin tehtäviin kilpailijan leipiin. (Grönroos 2004: 40 – 41.)

Osaamispääoma (Innovation Capital) on yrityksen kyky uudistua ja sopeutua. Tänä päivänä on poimittavissa kolme eri alaryhmää, jotka kertovat paljon yrityksen kasvu- ja muuntautumiskyvystä ja tätä kautta luonnollisesti tuloksetekomahdollisuuksista. (Grönroos 2004: 42 - 44)

Aineettomien oikeuksien merkitys joka tapauksessa kasvaa jatkuvasti yrityksissä ja uuden sukupolven johtajien tehtävänä onkin oppia katsomaan yrityksiä elävän ja muuttuvan organismin muodossa. Uuden ajan organisaatiot eivät ole enää vain hengettömiä, perinteisiä liiketoimintayksiköitä, vaan ne nähdään nyt jatkuvasti muuttuvina, kehittyvinä ja uudistuvina yksilöllisinä organismeina. Muutos vaatii toteutuakseen kauaskantoista ja ennakoivaa johtamista. (Grönroos 2004: 44 – 47, Lilius 2006: 45.)

Muutos todellakin vaatii paljon sekä johdolta, että myös henkilöstöltä. Murrosvaihe on käynnissä ja monissa yrityksissä ollaan pitkällä asian läpiviennissä. Asiaa helpottaa myös suurten ikäluokkien eläköityminen ja uuden johtajapolven valtaan nousu. Nuoremmilla ei ole vanhoja toimintamalleja rasittamassa sopeutumista ja uudistusten läpivientiä ilman vanhaa johtoporrasta on helpompaa. Tämä pätee myös henkilöstön kohdalla, nuoret usein sopeutuvat muutokseen helpommin.

Täytyy myös muistaa, että yritysten kassavirta edelleen suurimmissa määrin kuitenkin syntyy aivan konkreettisista tuotoksista, hyödykkeistä ja palveluista. Toivoa siis sopii, että hehkutus aineettomien oikeuksien suurista mahdollisuuksista ei mene liiallisuuksiin, eikä hyvä asia huku itse omaan mahdottomuuteensa. Surullinen esimerkki on IT-hysterian puhkeaminen ja sitä seurannut romahdus, joka jätti moniin yrityksiin tuskallisia muistoja aineettoman omaisuuden hävittynä savuna ilmaan.

Oikein hyödynnettynä aineeton pääoma on kuitenkin täynnä mahdollisuuksia organisaatioille, joilla on kykyä, halua ja osaamista muuttua ja adaptoitua koko ajan liikkuvien markkinoiden myötävirrassa.

5.2 Aineettoman pääoman mittaaminen ja arvomäärittäminen

Kappaleessa on tarkoitus läpikäydä muutamia tapoja aineettoman omaisuuden mittaamiseksi ja markkina-arvon määrittämiseksi. Tällaista tietoa hyväksikäyttävät rahoittajat, omistajat ja muut sidosryhmät. Tänä päivänä löytyy laaja skaala erilaisia mittausjärjestelmiä ja malleja. Oikeanlaisen järjestelmän luominen ja hyväksikäyttäminen oikealla tavalla on monissa yrityksissä kuitenkin kovan työn takana.

Mittauksen onnistuminen, tavoitetasojen ja tunnuslukujen määrittäminen ja olennaisimpien tietojen poimiminen mittausta varten on olennaisin seikka oikeanlaisen lopputuloksen saavuttamiseksi. Yrityskuvan vahveneminen, sidosryhmien luottamuksen lisääntyminen ja vision ja tavoitteen selkiytyminen ovat vain muutamia raportoinnin hyödyistä. Haittana voidaan mahdollisesti nähdä kustannusten nousu, strategisesti tärkeän tiedon paljastaminen kilpailijoille ja yrityksen mahdollisuus manipuloida tietoa, jolloin yrityskuva muodostuu liian positiiviseksi. (Roos, ym. 2006: 120, 210.)

Tunnustettu tosiasia on, että aineettoman pääoman katoaminen on tänä päivänä yksi yrityksiä kohtaavista liiketaloudellisista riskeistä. Tämä varsinkin, kun toimitaan alueilla, joissa aineettomien oikeuksien loukkaamiseen suhtaudutaan vielä varsin kevyesti. Aineettomat oikeudet tarjoavat yrityksille erinomaisen kilpailuedun kansainvälisillä markkinoilla, joten niiden suojaaminen ja täysipainoinen hyödyntäminen ovat siksikin tärkeitä

Ongelmia

Seuraavaksi muutamia keskeisiä ongelmia joiden kanssa yritykset joutuvat painiskelemaan aineettomia oikeuksiaan puolustaessaan (Brown, Osborn, Chan & Jaganathan 2005.)

- varkaudet
- tavaramerkkikopiointi
- loukkaukset yrityksen identiteettiä kohtaan ja tähän liittyvät väärät kanteet ja oikeustoimet
- immateriaalioikeuksia koskevat eri lakeihin perustuvat kansainväliset ristiriidat ja soveltuvuudet

Monet ongelmista liittyvät henkilöstön, toimittajien, valmistajien ja yleisesti yrityksen eri sidosryhmien luomaan tietoturvariskiin. Turvallisten kommunikaatiokanavien löytäminen ja sopimusten solminen eri osapuolten välille, voi olla haastavaa. Eri organisaatioiden väliset eroavai-

suudet tarjoavat myös haasteen yhtenevän suojaustekniikan löytämiseksi. (Brown, ym. 2005.)

5.2.1 Tasapainotettu mittaristo (Balanced Scorecard, BSC)

Tuloskortti on muodostunut koko yrityksen yhteiseksi johtamisvälineeksi. Tuloskorttia käyttöön liittyy olennaisesti se, että yrityksen suorituskykyä mitataan monista eri näkökohdista. Yrityksen visio ja toiminta-ajatus yhdistetään toimintaa ohjaaviin mittareihin. Tuloskortti on pikemminkin erinomainen apuväline informoinnin ja yhteistyön kehittämiseen yrityksissä kuin tuloksen ohjailuun. (Laitinen 2002: 22, Tasapainotettu mittaristo. BSC, Balanced Scorecard 2006.)

Mittariston tehtävä on valjastaa yrityksen strategia ja tähän liittyvät aineettomat resurssit hyötykäyttöön siten, että yrityksen sisäiset prosessit nousevat esiin ja että niistä muodostuu paras mahdollinen apukeino tuottaessa arvoa omistajille, asiakkaille ja koko yhteisölle. (Kaplan & Norton 2004:14.)

Yrityksen tilannetta tarkastellaan seuraavien neljän eri näkökulman kautta. Taloudellinen näkökulma, asiakasnäkökulma, sisäisten prosessien näkökulma sekä innovatiivisuuden ja oppimisen näkökulmaan määritellään yrityksestä riippuen eri menetystekijöitä ja mittareita. Nämä edellä mainitut muodostavat mittariston, minkä avulla yritys kykenee hallitsemaan aineettoman omaisuutensa tärkeimpiä osia, eli inhimillistä informaatio ja organisaatiollista pääomaansa. (Kaplan & Norton 2004: 55.)

5.2.2 Aineettoman pääoman hallintajärjestelmä (ICMS)

Intellectual capital management strategy (ICMS) on myös yksi aineettoman omaisuuden hallintaan ja hyötykäyttöön luotu mahdollisuus. Tähän paneudutaan nyt hieman tarkemmin, koska järjestelmä ei ole yhtä yleisesti tunnettu kuten BSC.

ICMS

Delphi- yhtiöiden kehittämä malli lähestyy asiaa elinkaarimallin näkökulmasta. ICMS on johdettavissa yrityksen liiketoimintasuunnitelmaan ja näin ollen helppo linkittää olennaiseksi osaksi yrityksen strategiaa.

Ensimmäinen vaihe on määritellä tärkeimmät tuotteet, palvelut ja se tekniikka, joista yrityksen aineeton omaisuus muodostuu. Tässä kohtaa teh-

dään päätökset myös tärkeimmistä asiakkaista, markkina-alueista, minkäläistä osaamista eniten painotetaan ja minkälaisia kannustimia halutaan työntekijöiden motivoimiseksi käyttää. (Brown, ym. 2005.)

Seuraava vaihe koskee toimeenpanoa. Eli kuinka yrityksen strategia tullaan toteuttamaan. Määritellään tuotestrategia, toiminnan aloitus, yhteishankkeet ja mahdolliset kumppanuudet sekä alue missä toimitaan. Tähän liittyy esimerkiksi tietoturvan varmistaminen, mahdolliset oikeudelliset toimenpiteet, henkilökuntaprosessit, yrityksen tekninen kompetenssi ja riittävän rahoituksen varmistaminen. (Brown, ym. 2005.)

Kolmannessa vaiheessa arvioidaan uudelleen yrityksen aineeton varallisuus, tehdään liiketoiminta-arviointi kuinka tavoitteessa on edetty ja valvonta ja tarkastus. (Brown, ym. 2005.)

ICMS:n yhdistäminen liiketoimintastrategiaan

Yrityksen aineeton varallisuus arvioidaan ja priorisoidaan tärkeytensä mukaan. Apuna käytetään pyramidi-mallia, jossa on kolme tasoa. Ylimmälle tasolle (high) sijoitetaan tuotteet tai palvelut, jotka ovat yritykselle strategisesti kaikkein tärkeimmät ja vaativat eniten suojaamista. Tätä seuraavat tasot, keskitaso (mid) ja pyramidin levein kohta (low), mihin luokitellaan se aineeton omaisuus, joka vaatii korkeintaan kohtuullisesti voimavaroja ja suojaa. (Brown, ym. 2005.)

Määriteltäessä tuotteen liiketaloudellista arvoa yritykselle, voidaan hyödyntää kolmea ICMS:n määrittelemää kriteeriä. Ensimmäiseksi arvioidaan komponentteja joista tuote koostuu (kuinka kehittynyttä tekniikkaa tässä on hyödynnetty), valmiin tuotteen kehitystasoa ja lopuksi mille tasolle se pyramidissa sijoittuu. Tätä kautta päästään käsiksi hyödykkeen tuotantomalliin. Eli missä, miten ja kenelle tuotetta kannattaa lähteä kehittämään ja markkinoimaan. Hyödykettä voidaan valmistaa itse, tuotanto voidaan ulkoistaa, hyödyke voidaan lisensoida tai sopia erilaisista muista valmistus- ja tuotantomalleista. (Brown, ym. 2005.)

Tärkeä kysymys on myös, missä tuotetta olisi kannattavinta valmistaa. Yksi perussäännöistä kuuluu, että yrityksen liiketoiminnan kannalta arvokkaimpia tuotteita pitäisi tuottaa alhaisen riskin maissa. Tämä tarkoittaa maita, joissa aineettomien oikeuksien loukkauksiin suhtaudutaan jo laissa vakavasti. Kiina ja Korea ovat yksi esimerkki korkean riskin valmistusmaista aineettomien oikeuksien suojelun kannalta. (Brown, ym. 2005.)

Tavallista kuitenkin on, että monet yritykset siirtävät tuotteidensa valmistuksen juuri näihin alhaisen kustannustason maihin. Tämä voi johtua useista tekijöistä, asiakkaista, yhteistyökumppaneista tai alihankkijoista, usein syyt ovat kustannuslähtöiset.

Tällöin olisi kuitenkin pidettävä mielessä, että loukkaukset patentteja, tavaramerkkejä ja tekijänoikeuksia kohtaan käyvät myös kalliiksi, puhumattakaan yrityksessä olevasta tietotaidosta, jos tämä vuotaa yleiseen käyttöön. Yrityksissä olisikin tarkkaan punnittava edut ja mahdolliset haitat, eikä suoraan vietävä valmistusta näihin maihin, joissa tämänkaltainen omaisuus on vielä melkein vapaata riistaa ja kaikkien hyödynnettävissä. Näin tulisi menetellä ainakin, jos tuote tai komponentti on yritykselle strategisesti tärkeä ja sijoittuu Delphin pyramidin ylimpään, korkeinta suojausta vaativaan osaan.

Aineettoman omaisuuden suojaaminen

Henkilöstön sitouttamien ja tästä huolehtiminen ovat yksi aineettoman pääoman säilymisen peruslähtökohtia yrityksissä. Henkilöstössä piilevä hiljainen tieto on dokumentoitava ja sopivat kannustimet korvausmenetelmät selvitettävä tätä varten. (Brown, ym. 2005.)

Olisi suositeltavaa, jos yrityksessä olisi päivitettyinä ohjeet kaikista toiminnoista ja eri työvaiheista henkilökunnalle. Näin eri henkilöt olisivat vastuussa hyödykkeen eri valmistusvaiheista. Aineettoman pääoman säilymisen kannalta on suuri riski yritykselle, jos henkilökuntaan kuuluu työntekijöitä, jotka ovat tekemisissä tuotteen kanssa sen koko valmistusprosessin ajan. (Brown, ym. 2005.)

Suhteet asiakkaisiin ja tavarantoimittajiin on hoidettava asiallisesti ja järjestelmällisesti varmistettava myös tätä kautta kilpailuetu muihin toimijoihin nähden. Työehtosopimukset ja näihin liittyvät kilpailuoikeuslausekkeet ovat tärkeitä varsinkin nopeasti kehittyvissä maissa kuten Kiinassa tai muissa Itä-Aasian maissa. Näissä maissa, missä koulutautunut ja taitava työvoima on haluttua kauppatavaraa myös kilpaileville yrityksille, on syytä panostaa perusteellisiin ja pitäviin työsopimuksiin, jotta välttyttäisiin tietovuodoilta työntekijän lähtiessä talosta. (Brown, ym. 2005.)

Delphi- yhtiöiden kehittämä suojausmalli tuntuu toimivalta ja varsin loogiselta. On järkeenkäypää, että tuotteet ja palvelut ensin priorisoidaan tärkeysjärjestyksessä samalla kun niiden arvo yritykselle punnitaan. Kaupankäynnin kannalta strategisesti arvokkain aineeton omaisuus vaatii luonnollisesti myös eniten suojaamista, jotta yritys tätä kautta säilyttäisi markkinoilla saavutetun kilpailuedun itsellään. Yrityksellä itsellään on vain hyviä kokemuksia mallin käyttöönoton jälkeen. Delphi- yhtiöillä on toimintaa useissa eri maissa ja se on yksi johtavia mobiili- ja kuljetusalan komponenttien tuottajia sekä järjestelmätekniikan kehittäjiä. (Delphi-yhtiöt 2006) ICMS:n kehittäjät ovat yhtiön palveluksessa olevia eri alojen asiantuntijoita, joiden asiantuntijuutta hyödyntäen on syntynyt tämä kokonaisvaltaista ja jatkuvan kehityksen näkökulmasta aineettomia oikeuksia suojaava toimintamalli.

On myös monesti todistettu, että halpa ja hyvä on mahdoton yhtälö. Tämä julkinen salaisuus käy ilmi myös tässä yhteydessä. Yritykset, jotka siirtävät strategisesti tärkeiden tuotteidensa valmistuksen ns. halpatuontimaihin, ottavat huikean riskin osaamispääomansa ja mahdollisten immateriaalioikeuksien säilyttämiseksi itsellään. Näissä alhaisen kustannustason mutta korkean riskin maissa, hallitusten toimet aineettomien oikeuksien loukkausten estämiseksi ovat vielä monesti lapsenkengissä. Toimintaa ulkoistettaessa tai siirrettäessä on pyrittävä arvioimaan edut ja hyödyt siltäkin kannalta, että osaamispääoma saattaa karata kilpailijan hyödynnettäväksi.

Useilla kansainvälisillä yrityksillä tuotannon siirto lähtee asiakkaiden ja sidosryhmien tarpeista ja vaateista. Kustannusten minimoiminen siirtää valmistustoiminnan ja aiheuttaa välttämättä henkilöstön irtisanomisia. Monet yritykset jättävät tuotekehitys- ja hallintopuolen yksiköt kuitenkin kotimaahan ja näillä keinoin pyrkivät vähentämään tietotaidon katoamista, mikä varmasti tässä tilanteessa onkin hyvä ratkaisu.

5.3 Organisaatioiden hiljainen tieto (*Tacit Knowledge*)

Tämän päivän työntekijät käyttäytyvät kuten pääoma kautta aikojen. Pyrkimys on aina ollut maksimoida tuotto prosentti, tässä tapauksessa ylenyksien ja uusien haasteiden kautta. Henkilökunta pysyy yrityksessä ja motivoituneena kunhan he saavat työpanoksellensa vastinetta ja katsovat, että heidän panostuksellansa on merkitystä. (Grönroos 2004: 78 - 79, Manninen 2006:16.)

Miten tämä käytännössä sitten tapahtuu, työntekijät valittavat jo nyt, että niin muodikkaina pidetyt tiimipalaverit turhauttavat ja vievät kallista työaikaa oikeiden töiden tekemiseltä. Monissa yrityksissä on käytössä paljon erilaisia mittareita ja toimintamalleja mitkä velvoittavat erilaisiin sisäisiin säännöllisiin kokouksiin, kehityskeskusteluihin ja palavereihin. Organisaatorakenteen pitäisi olla mahdollisimman matala ja johdon ja muun henkilöstön tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Totuus kuitenkin on, että luovuus ei kuki pakon alla, eli liika yrittäminenkään ei varmasti lisää innovaatioita. (Grönroos 2004: 79 – 80.)

Kompetenssi

Henkilöstön kokemus ja motivaatio ovat ratkaisevat tekijät tarkasteltaessa yleisesti sen pätevyyttä tai kelpoisuutta johonkin tiettyyn annettuun tehtävään. Kokemus tuo varmuutta, karsii turhia virheitä työskentelystä ja on eittämättä vain eduksi monissa tilanteissa. (Grönroos 2004: 82 – 83)

Motivaatio taasen on avaintekijä koko organisaatiossa. Rutiinityöhön kykenevät kaikki mutta ollakseen luova ja tuottelias on henkilökunnan oltava motivoitunutta ja viihdyttävä työpaikallaan. Eri asiat motivoivat eri ihmisiä, joten yleispätevää listaa on vaikea antaa. Työkaverit, työilmapiiri, haasteellinen työ ja palkka ovat vain muutamia monista vaihtoehdoista. Työnantajan huoleksi jää varmistaa työympäristön innovaatioita ruokkiva ilmapiiri ja työntekijöiden viihtyvyys. (Grönroos 2004: 82 – 83.)

Kun työpaikoilla toteutetaan haastatteluja ja kyselyjä viihtyvyydestä kaikki niissä mainitut seikat liittyvät yhteen. Ei ole hyvää ilmapiiriä ilman loistavia työkavereita eikä kohtuullista tai jopa hyvää palkkaa ilman ahkeraa työpanosta. Idearikas ilmapiiri rakentuu pikkuhiljaa, avoimen ja keskustelelevan johdon ja työntekijöiden yhdistäessä voimansa. Yksittäisiä asioita voidaan toki tuoda pinnalle mutta kokonaisuus ratkaisee työssä viihtymisen ja siihen sitoutumisen.

Hiljainen tieto ja sen levittäminen

Tieto mikä on piilossa ja pitää kaivaa esiin. Hiljainen tieto on yksi dokumentoimaton osuus yritysten aineettomasta omaisuudesta. Vaikeus informaation jakamiselle voi olla kielimuuri tai dokumentoijan taitamattomuus tai toisaalta asian itsestäänselvyys tiedon välittäjälle. Joskus saattaa käydä niin, että tieto on jo liukunut ulos talosta ennen kuin menetykseen herätään. Kurjimmassa vaihtoehdossa yritys saattaa menettää tärkeitä asiakkaitaan avainhenkilön lähdettyä. (Grönroos 2004: 86 - 87, Manninen 2006: 18.)

Asia mikä on itsestään selvä jollekin henkilölle voi toiselle olla aivan käsittämätön. Hiljainen tieto voidaan siten määritellä kyvyksi tai tietotaidoksi, mitä jonkun on helppo käyttää ja hyödyntää mutta erittäin vaikeaa siirtää seuraavan henkilön hyödynnettäväksi. Kaikkea osaamista yrityksen sisällä on luonnollisesti myös mahdotonta siirtää toiselle henkilölle, ihmiset ovat yksilöitä eivätkä kaikki vain toimi samalla tavalla. Tämän päivän työympäristöissä vallitseva hektisyys ja pätkätyöt ovat myös elementtejä, jotka hukuttavat osaamista ja innovaatioita. (Grönroos 2004: 86 - 87, Manninen 2006: 19.)

Tärkeää on saada ihmiset yhteen keskustelemaan ja jakamaan tietoa. Yrityksissä on kokeiltu monenlaista, aina idealaatikoista verkossa toimivaan onlineen. Näiden keinojen on monissa paikoissa todettu toimivan mutta usein vasta muutaman epäonnistuneen yrityksen jälkeen. Ihmiset

voivat katsoa tämänkaltaisen aivoriihen vain ylimääräisenä työnä tai siten arkailla omien näkemystensä esittämistä julkisesti. Omien Ideoiden jättäminen toisten kommentoitavaksi on myös monelle kova paikka. Saattaa myös olla mielekästä vaihdella työntekijöiden toimenkuvia ja kierrättää eri ihmisiä eri töissä. Tämä useimmiten lisää työstä koettu mielihyvää ja tyytyväisyyttä. (Grönroos 2004: 88 - 90, Manninen 2006:19.)

Ratkaisuna näihin ongelmiin työnantajat ovat kehittäneet monia keinoja. Joissakin yrityksissä maksetaan pieniä palkkioita toteutumiskelpoisista ideoista tai yleensä vain ahkerasta osallistumisesta keskusteluun. Työnantajien on myös paneuduttava uusiin parannusehdotuksiin ja siten näytettävä henkilökunnalle, että heidän toiveitaan kuunnellaan ja ehdotukset johtavat konkreettisiin parannuksiin.(Grönroos 2004: 88 – 90.)

Yksi varmimmista menetelmistä levittää tietotaitoa on vanha ja hyväksi havaittu, ikivanha noviisi-mestari- symbioosi. Vanhempi ja kokeneempi henkilö opettaa nuorempaa, milloin esiin tulevat myös ne asiat, joita on mahdoton dokumentoida tai arkistoida tai jakaa sisäisissä keskusteluissa. Koulutus ja työhönopastus ovat esimerkkejä hiljaisen tiedon jättämisestä seuraaville sukupolville. Esimerkiksi hyväksi johtajaksi ei pysty vain opiskelemaan, vaan tämä edellyttää laajaa kokemuspohjaa ja käytännön tuomaa viisautta poimia kirjoitetuista ohjeista olennaisin tai tärkein. (Grönroos 2004: 90 - 91, Manninen 2006:16.)

Vaativimpiin tehtäviin siirtyminen edellyttää aina jonkinlaista kokemuspohjaa, mikä taas tuo laajempaa näkökantaa asioihin. Jokaiseen tehtävään on tärkeää saada perehdytys työstä jo kokemusta omaavalta henkilöltä, tällöin voidaan varmistaa oikean ja juurikin olennaisen tiedon siirtyminen. Vain hyvin harvat pystyvät omaksumaankaiken tarpeellisen työstä käsikirjoja ja manuaaleja tutkimalla, vaikka yrityksessä olisikin panostettu tähän kovasti ja periaatteessa kaikki tarpeellinen löytyisi dokumentoituna.

Hiljaisen tiedon levittämisen vaikeudesta on julkaistu paljon kirjallisuutta, on kehitetty monia erilaisia malleja oikean tavan tai esimerkin löytämiseksi. Käytäntöä, joka soveltuu jollekin yritykselle, on ehkä mahdotonta toteuttaa jossakin toisessa paikassa. Yhteispätevää neuvoa tai tapaa on melkein mahdoton antaa. Nykypäivänä ajan puute, hektinen ja suorituskeskeinen ilmapiiri vaatii jo sinällään jaksamiseen paljon voimia. Työpaikoilla on usein mahdotonta järjestää pienimuotoisia, intiimejä keskustelutilanteita, joissa ihmiset saisivat jakaa rauhassa kokemuksiaan ja olennaista tietoa työstään eikä vain pelkkiä faktoja.

Toisaalta taas monissa uusissa yrityksissä ja juurikin nuorten kesken on syntynyt uudenlainen työskentelykulttuuri työntekijöiden kesken. Tämä tarkoittaa vapaa-ajan viettoa ja yhteisiä iltoja ja kokoontumisia työporukan välillä. Asioista keskustellaan eri hengessä kuin työaikana. Tämä on varmasti yksi hyvä tapa lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta, kuin myös

jakaa osaamista henkilöiden välillä. Luonnollisesti tässäkin tyyliä on ongelmansa, perheellisten saattaa olla vaikea osallistua ylimääräisiin iltoihin ja monet eivät ehkä ole innostuneita viettämään ylimääräistä aikaa työkavereidensa kanssa. Vanhemmissa yrityksissä tämäntyylinen sosialisointi saattaisi olla pahimman luokan shokki.

Mutta kuten sanottu, tapoja on monia ja jokaisessa yrityksessä täytyy vain löytää niistä itselle se sopivin. Tarkoittaa se sitten illanistujaisia, jalkapallojoukkueen perustamista tai aikaa pienille tuokioille työpäivän sisällä.

5.4 Aineettoman omaisuuden suojaamisen perusperiaatteet

Edellä on monta kertaa korostunut aineettoman pääoman tärkeys tämän päivän yrityksissä. Kuitenkin joiltain tahoilta kuuluu myös kritiikkiä tätä uutta suuntausta vastaan. Perinteinen metallialan yritys luultavasti jatkaa toimintaansa, vaikka sillä ei olisi aikomustakaan kartoittaa henkilökuntansa osaamista millään tavoin. Näissä yrityksissä hiljainen tieto ja muu osaaminen siirtyvät kuitenkin eteenpäin työntekijältä toiselle, ei vain ole löydetty oikeaa tapaa mitata asiaa tai sitten vain ei ole kiinnostusta siihen. Yrityksellä siis menee tarpeeksi vahvasti ilmeisesti. Jos ketju kuitenkin jossain vaiheessa katkeaa ja tämä näkyy vaikkapa laadun heikkene-
misenä, alkavat monet pikkuhiljaa herätä tilanteeseen.

Kaikkea ei kuitenkaan voida mitata ja liiallinen hysteria aineettoman varallisuuden ympärillä on vain turhaa ja resursseja kuluttavaa. Aineettonta omaisuutta ei siis ole tarve loihkia ilmasta vaan on opittava tunnistamaan ja mittaamaan oikeita asioita.

Monesti pienellä yrityksellä ei ehkä ole varaa kalliin ja aikaa sitovan mittaamisjärjestelmän luomiseen. Silloin kannattaa pitää mielessä muutamia hyviä tapoja huolehtia omaisuudestaan. Huolellinen dokumentointi on usein hyvä puolustus hiljaisen tiedon katoamista vastaan. Jos yritys toimii innovaatioiden parissa myös salassapito ja nopea uusien keksintöjen luominen ovat hyviä puolustuskeinoja kilpailijoita vastaan. (Lilius 2006: 44 – 45.)

Kun johto huolehtii työntekijöistään ja näiden viihtyvyydestä ovat salaisuudet monesti paremmassa turvassa kuin konkreettisesti suojamalla innovaatiot. Erilaiset kilpailukiello- ja eturistiriitasopimukset ovat myös yksi tapa estää tietotaidon leviäminen. Sopimukset voivat kieltää työntekijää perustamasta kilpailevaa yritystä tai työskentelemästä muiden, samalla alalla toimivien työnantajien palveluksessa.

Patentointi tai muun vastaavan suojan hankkiminen ei siten ole ainoa keinoja suojata omaisuutta. Se tuo lainsuojan mutta monesti tämäkään ei välttämättä riitä, jos projektin avainhenkilö lähtee muualle. Patentointiprosessi on kallis ja aikaa vievä eikä suoja sittenkään ole pomminvarma. Loukkaukset oikeuksia vastaan ovat yleisiä ja näistä koituvat oikeudenkäyntikulut eivät nekään ole pikkusummia. Yrityksellä on siten oltava selkeä näkemys ja visio omaisuutensa laadusta ja arvosta. Vain tämä mahdollistaa sen, että oikeat asiat tulevat suojatuiksi. Immateriaalisuojaa ei myöskään kannata hakea vain varmuuden vuoksi, keksinnön tai tavaramerkin on tuettava yrityksen liiketoimintaa. Oikeuksien loukkauksiin puuttamalla voidaan lisätä IPR-investointien kannattavuutta ja tuottavuutta.

Pienten yhtiöiden on usein vaikeaa saada suojaa, jos vastassa on iso yritys. Täkyhakemusten eli hämäyshakemusten tehtailuun on varaa vain suurilla yrityksillä. Näin pyritään esittämään, että oltiin itse liikkeellä ensin vaikka oikeasta keksinnöstä yrityksellä ei ollut silloin vielä mitään varmaa tietoa. (Lilius 2006: 44 - 45)

Paljon julkisuudessa olleet optiojärjestelmät ovat saaneet aikaan hyväksyviä murahteluja toisaalta taas hyvin kärkeästä kritiikkiä. Suurimmat rahat nostavat johtajat, joiden palkka luontaisesti monesti kurottelee taivaita. Monet yritykset puolustavat optiojärjestelmiään, jotka ovat lähiaikoina saaneet aikamoista ryöpytystä osakseen. Fortumin johdon nostamat jättioptiot aikaansaivat kansan ja työntekijöiden parissa tiukan keskustelun optioiden käytöstä kannustimena. (Mikkonen 2005) Suomalaisten kiinnostus oli taattu, kun edunsaajina oli kansanedustajia ja ministereitä.

Optiot ja erilaiset osakepalkkiojärjestelmät toimivat varmasti johdon motivoijina. Mutta miten on tavallisen työntekijän laita, suuret voitot ruokkivat monesti kateutta ja lisäävät työntekijöiden silmissä johdon ja muun henkilökunnan eriarvoisuutta. Osaavan ja toimivan johdon arvoa yrityksen menestyksessä ei varmasti kukaan kyseenalaista mutta olisi hyvä muistaa myös jättipalkkioiden vaikutus koko työyhteisön ilmapiiriin. Tilanteessa, jossa yritys irtisanoo henkilökuntaansa ja johto tästä huolimatta lunastaa palkkionsa, on vaikutus taatusti kielteinen, vaikka asiaa tarkastelisi miltä kannalta hyvänsä.

Palkitsemisjärjestelmät ja kannustimet ovat hyvin yrityskohtaisia ja tapoja on monia. Toisessa yrityksessä hyväksi havaittu menetelmä ei ehkä toimi lainkaan uudessa ympäristössä. Joka tapauksessa kaikenlaiset kannustinjärjestelmät ovat yksi tärkeä kohta yritysten suojatessa aineetonta pääomaansa.

6 Yhteenveto

Aineettoman omaisuuden hallitseminen ja hyväksikäyttö ovat elinehto tämän päivän yrityksille, oli yrityksen toimiala sitten mikä hyvänsä. Käsite on niin laaja, että sen alle voidaan liittää immateriaalioikeuksista lähtien yrityksissä päivittäin suoritettavia työvaiheita ja tietotaitoa.

Eri toimialoilla hyväksikäyttö ja suojaamistavat ovat erilaisia. Pienet yritykset pyörivät monesti muutaman ihmisen voimin, jolloin yrityksen pääoma on melkein kokonaan rakentunut näiden henkilöiden työn ja panostuksen taakse. Suurissa, monikansallisissa yhtiöissä taas immateriaalioikeudet ja erilaiset palkkiojärjestelmät luovat turvallisuutta ja motivoivat työntekijöitä.

Erilaisten mittareiden ja järjestelmien luominen saattaa palvella monia yrityksiä paremmin hyödyntämään ja löytämään suojaamista vaativan osaamisen. Yrityksen arvon lisäämisellä asiakkaiden, tavarantoimittajien ja muiden sidosryhmien silmissä on monia positiivisia vaikutuksia. Luottamus lisääntyy ja toiminnan selkeys ja järjestelmällisyys alentavat kustannuksia. Työntekijöiden osaamisen dokumentointi on tärkeä osa suojaamista ja vaatii vain hieman vaivannäköä. Tässä tilanteessa vaiva on näkemisen arvoinen.

Immateriaalioikeudet ovat erittäin hyvä mutta eivät ainoa suojauskeino. Jos yrityksessä on sisäistetty ihmisten ja yrityksessä löytyvän tietotaidon merkitys on tällöin jo ilmainen suoja olemassa. Luonnollisesti henkilökunnan hyvinvointiin panostaminen maksaa mutta on usein pieni hinta menestykseen verraten.

Aineettomien oikeuksien tärkeys on nyt jo mielletty monissa yrityksissä. Yritykset panostavat aivan uudella tavalla erilaisten hallintamenetelmien käyttöönottoon ja erilaiset konsulttiyritykset tekevät isoja rahoja opettaessaan johtoa kuuntelemaan alaisiaan. Koko 2000-luvun kestänyt innostus ja trendi erilaisten aineettomien resurssien kartoittamiseen jatkuu yhä vahvana. Henkilöstöraportit- ja tilinpäätökset kertovat työntekijöiden viihtyvyydestä, koulutustasosta ja ikärakenteesta. Yritykset pyrkivät tällä tavoin osoittamaan arvostustaan työntekijöitään kohtaan sekä seuraamaan tärkeän voimavaran viihtyvyyttä.

Kiina-ilmiö jatkuu, koska kehittyneissä maissa ei yksinkertaisesti ole järkeä tuottaa samoja tuotteita korkeammilla kustannuksilla. Tuotannon siirtäminen halvemman kustannustason maihin jättää ainoastaan yritysten johdon ja tuotekehittelyn länsimaihin. Kuluttajan käyttäytymisellä on tässä prosessissa iso sana. Jos ainoa kriteeri on hyödykkeen edullisuus, ei tämä jätä yrityksille mahdollisuuksia toimia toisin.

Aineettomien oikeuksien suojaamisen kannalta tämä ei myöskään ole hyvä asia. Kiina ja monet muut Kaukoidän maat luetaan kuuluvaksi korkean riskin maihin, joissa tuottaminen altistaa yrityksen tietotaidon kaikkien saataville ja hallitsemattomalle hyväksikäytölle. Tämän riskin yritykset ovat kuitenkin valmiita ottamaan vastatakseen asiakkaidensa tarpeisiin.

Joka tapauksessa, on selvää, että aineeton pääoma on aina, kuten nimikin kertoo, vaikeammin hahmoteltavissa ja mitattavissa kuin konkreettinen omaisuus. Sen suojaaminen ja onnistunut hyväksikäyttö vaativat enemmän resursseja ja töitä mutta loppujenlopuksi oikein kanavoituna, on varmasti yrityksen näkökulmasta sitä arvokkainta pääomaa.

Lähteet

- Brown, Andrew Jr., Osborn, Twila, Chan, James M. & Jaganathan, Venkat 2005. Managing Intellectual Capital. [online] [viitattu 28.2.2006]. www.web2.epnet.com/
- Delphi-yhtiöiden kotisivut 2006 [online] [viitattu 27.2.2006]. www.delphi.com/about/main/
- Grönroos, Mauri G. 2004. The Dynamics of Knowledge and Networks. Tampere: Transatlanta Oy.
- Hytönen, Krista 2006. Kuka omistaa keksinnön. [online] [viitattu 7.9.2006]. www.keksintosaatio.fi
- IFRS-tilinpäätösmalli 2004. Jyväskylä: KHT-yhdistys – Föreningen CGR ry.
- Kaplan Ropert S. & Norton David P. 2004. Strategy Maps. Converting intangible assets into tangible outcomes. Harvard Business School Publishing Corporation.
- Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.
- Kivi-Koskinen, Timo 2002. Työsuhdekeksinnöt. Vantaa: Talentum Media.
- Koulu, Risto 2003. Immateriaalinen Varallisuus Konkurssissa. Helsinki: WSOY Lakitieto.
- Laitinen, Erkki K. 2002. Strateginen tilinpäätösanalyysi. Jyväskylä: Talentum Media Oy.
- Lehtinen, Juha 2006. Tuhannet tavoittelevat mieleistään fi-tunnusta. Aamulehti 25.1.2006, A 5.
- Lehtinen, Juha 2006. Milloin yksityinen henkilö saa oman eu-tunnuksen. Aamulehti 28.1.2006, A5.
- Lilius, Anna-Liisa 2006. Patentti on korvattavissa. Talouselämä 34, 44 - 45.
- Mallioikeudet 2005. Patentti- ja rekisterihallitus. [online] [viitattu 5.9.2006]. www.prh.fi/fi/mallioikeudet.html
- Manninen, Olli 2006. Johtajuus - hiljaista tietoa. Ekonomi 2.06, 16 -19.

- Mikkonen, Antti 2005. Älä himoitse lähimmäisesi optioita. [online] [viitattu 23.10.2006]. www.talouselama.fi/doc.do?f_id=790602 [julkaistu painettuna: Talouselämä 14.10.2005].
- Mylly, Tuomas 2001. Immateriaalioikeudet kansainvälisessä kaupassa. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, Kauppakaari.
- Myrsky, Matti & Linnakangas, Esko 2006. Elinkeinotulon Verotus. Toinen uudistettu painos. Jyväskylä: Talentum Media Oy.
- Mähönen, Jukka 2005. Kansainväliset tilinpäätösstandardit ja yhtiöoikeus. Helsinki: Edita.
- Nissilä, Minna 2000. Keksintöjen lisensointi. [online] [viitattu 6.9.2006]. www.keksintosaatio.fi
- Oesch, Rainer & Pihlajamaa, Heli 2003. Keksintöjen suoja. Helsinki: Talentum.
- Patentit 2005. Patentti- ja rekisterihallitus. [online] [viitattu 1.10.2006] www.prh.fi/fi/patentit/useinkysyttya.html#08
- Peltonen, Tytti 2006. Euroopan patenttijärjestelmä kehittämisen kohteeksi. [online] [viitattu 23.10.2006]. www.ek.fi/index.php?we_objectID=4715&pid=0
- Ranta-Aho, Helena 2006. Kaikki rakastavat innovaatioita. Kauppalehti Optio. KL178 B, 45 – 55.
- Roos, Göran, Fernström, Lisa, Piponius, Leena & Rastas, Taru 2006. Aineeton Pääoma- Johdon Käsikirja. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Salmi, Harri, Häkkinen, Petteri, Oesch, Rainer & Tommila, Marja 2001. Tavaramerkki. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, Kauppakaari.
- Santero, Matti 2005. Työsuhdekeksinnöt. Esitelmä. Patentin peruskurssi, Patentti- ja rekisterihallitus 10. 5.2005.
- Siivola, Jyrki 2004. Immateriaalioikeudet yritysten sopimuksissa. Helsinki: Teknologiateollisuus ry.
- Tasapainotettu mittaristo. BSC, Balanced Scorecard 2006. [online] [viitattu 23.10.2006]. www.helsinki.fi/vopla/laatumateriaalia/bsc.html

Tavaramerkit 2005. Patentti- ja rekisterihallitus. [online] [viitattu 5.9.2006].
www.prh.fi/fi/tavaramerkit/tavaramerkkilyhyesti.html